

Бібліографія

Володимир Сосюра. Коли зацвітуть акації. Поезії. ДВУ. 1928. Тир. 2000. Стор. 64. Ціна 1 крб.

Місце Сосюри в українській літературі, та й у радянських літературах взагалі, цілком своєрідне й незвичайне. Такого поета не має сучасна російська література. Бо Сосюра — це безпосередній виразник настроїв, що панували серед найширших революційних кол протягом перших років революції. В надзвичайно-грунтовній статті про Сосюру проф. О. І. Білецький („Красное Слово“, 1928, № 5) каже: „можно думать, через много лет, когда нынешняя украинская литература станет пройденным художественным этапом, историки не найдут более типического образца революционной украинской поэзии 1917 — 1927 годов, чем лирика Сосюры“. Ми гадаємо, що більш того: не читаючи Сосюри, майбутній історик не зможе зрозуміти до кінця масової психології перших років революції, не уявлятиме, як слід, почувань тих, хто безпосередньо, власними руками, здобув радянській владі перемогу. Відірвана від епохи, від мас, розглянена абстрактно, в суто-естетичній площині, — поезія Сосюри не являє з себе першорядного мистецького явища; Сосюра — поет зі стихійною, підсвідомою талановитістю, але без жодного уявлення про мистецькі закони, без розвинутого художнього смаку, який би контролював його продукцію. Але коли ми знаємо, що кожне слово автора відбиває епоху, що „песня его рождается не в минуты одинокого раздумья, не в тихой комнате, где стены заставлены книжными полками, а в простенках портреты любимых авторов, — а в грязной теплушке, где пахнет самогоном, патронами и постным маслом, снегом и кровью, — а то и в самом бою, посреди выстрелов и крови“ (О. І. Білецький), то, якщо ми тільки не безнадійно-кабінетні люди, ми повинні визнати Сосюру за одне з найзначніших літературних явищ першого десятиріччя жовтневої революції. Як це вже відзначалося, ідеологічно не можна вважати Сосюру за бездоганно-витриманого; всім відомі його збочення в бік „неприятія“ непу, але й ці збочення були типові для певної частини нашого суспільства на певному шаблі розвитку масової свідомості. Навіть естетичний примітивізм Сосюри в історичному розрізі можна виправдати, бо він дав Сосюрі можливість висловити почуття мас.

Навіть збочення Сосюри до шаблону краси, любов до умовно-гарних та не завжди зрозумілих, як слід, слів (менестрелі, саги, скальди, Оріони то-що) — теж пояснюються стихійним потягом мас до культури, до оволодіння мистецькою спадщиною — і невмінням цілком опанувати цю спадщину в короткий термін, невмінням, як слід, розібратися в книжковому словесному матеріалі. Одним словом, і ідеологічно й художньо Сосюра не стоїть над масами і тому не може бути проводирем, учителем мас, але він є справжній делегат від мас до „мистецького виконкому“ (вираз М. Доленга), і незалежно від суто-мистецького значіння своїх віршів він має право посідати надзвичайно почесне звання — епохіяльного поета.

Але всяка епоха має свій кінець. Друге десятиріччя жовтневої революції ставить вже інші завдання, ніж перше. „Емоціонально Сосюра пришел к коммунизму, эмоционально его и усваивал“ — як це цілком слушно зауважив проф. О. Білецький. Але тепер потрібний вже не тільки емоційний, але глибший істотний підхід до комунізму, не тільки безпосередній революційний ентузіазм, але й революційна свідомість. На дванадцятому році революції пролетарському поетові вже не можна жити спогадами громадянської війни та ворожнечою до непу, йому треба знайти в собі щось спільне з позитивними, будівничими моментами революції, треба якось перестроїти свою арфу (вживаю термін, відповідного до улюблених Сосюрою „менестрелів“).

Чи є така спроба перестроювання книжка Сосюри, що ми оце рецензуємо? До певної міри, так. Принаймні автор почуває потребу знайти собі якийсь інший тос, щоб не залишитися тільки в історії, поетом уже пережитої доби. Але чи щастить це авторові? Завжди поезія Сосюри була „почти без полутонов, с резкими переходами от радости к печали“ (О. І. Білецький), але в жодній, здається, книжці ми не маємо такого контрастного розподілу світла й тіни, як у книжці „Коли зацвітуть акації“.

Три перші вірші — любовні з бадьорим настроєм, далі йдуть 11 віршів теж любовного змісту, але більш менш сумні, а часом і безнадійні: потім, після значного розмірного віршу „Дівчина на розі“, де поет вертається до типової для нього теми жінки — бою-вого товариша, йдуть чотири вірші ніби-то перехідні, в яких автор модулює з міною в мажор, а потім, до кінця книжки низка (6, з яких дві поеми) віршів цілком мажорних,

часом навіть тамбур - мажорних. Перше, що вражає тут, це майже цілковите відокремлення тем любовних від тем революційних; кохання своє місце, революції своє. А досі було так, що Сосюра міг із повним правом казати: „Сплелися Боротьба й Кохання і краший хто, не знаю я“. Придивімося ж окремо до віршів любовних і до віршів революційних, щоб зробити висновки, чи є щось нове в цій книжці, й коли є, то негативне чи позитивне.

Почнімо з любовних. Відокремлення любовних і революційних тем має наслідком зміну об'єкта кохання. В „Коли зацвітуть акації“ кохана Сосюри — здебільшого не революціонерка. Така типова для Сосюри жінка в шинелі й із наганом тільки раз зустрічається протягом цих сторінок у віршу „Дівчина на розі“, який, взагалі, здається перенесеним у цю збірку з ранішніх.

Та ще в кращому з любовних віршів книжки „Сумні акації цвітуть“ є вираз „І місяць розливає ртуть На карі очі більшовички“, але ясно, що „така вже в автора солодка звичка“ (як у акацій, за автором, — цвісти), і що в даному разі політичні переконання авторової коханої не мають абсолютно ніякого відношення до змісту вірша. Ще два випадкові рядки „Чому злився з орудійним гулом Голос свіжий і наївний твій“ — і ось і все. А поруч із цим повстає нова для Сосюри постать — жінки, що „коли ми на фронт виїжджали Ти не вийшла мене провожать“ („Скільки днів пролетіло над нами“), що й автор може казати „Ти для нашого руху чужа, Бо нужди ти ніколи не знала...“ (Ой, весна!). Звичайно, вік співати про жінку - салдата не можна, бо спів утратить емоційну силу, та й у житті таких жінок тепер майже немає, крім хіба жінок - мільйонерів (героїня „Дівчини на розі“), але шкода, що поруч із утратою своєї специфічної тематики, Сосюра ніби - то починає втрачувати свої стилістичні прикмети. Що правда, в цій збірці в Сосюри майже немає грубих ляпсусів, немає шаблянової „красивости“ напівнезрозумілих слів, немає фізіологічної похабщини, що правда звукова організація віршу покращала (багатство алітерацій і асонансів), але зникли і ці, такі несподівані на загальному тлі, окремі образи, що хвилювали читача й давали критикам підстави казати навіть про імажинізм Сосюри. Сосюра остаточно втратив настановлення на стилістичну сучасність, яка все ж таки почувалася деколи в його ранішніх поезіях крізь технічні невмілості, і зробив чітке настановлення на Апухтіна. Хто не пригадає Апухтіна (чи Надсона), прочитавши такі рядки:

Догоріли, погасли останні огні,
Облетіло жоржиною літо.
Той ставок і верба не присняться мені,
Там ніколи мені не сидіти.

А іноді Сосюра текстуально простує й до того романсу, що його неправдиво звуть „циганським“ (бо з справжньою циганською піснею він не має нічого спільного), і тоді з'являються такі рядки: „Я ніколи тебе не забуду, Хоч давно ти забула мене“. Був такий „чувствительный“ романс „Мы сегодня расстались с тобою“ й були в ньому рядки: „Но тебя я всегда помню буду, Ведь могу только раз я любить, Никогда я тебя не забуду“. Романс, проте, забули (хоч був він, здається, одним із кращих „циганських“ романсів); революційна молодь співає свої пісні, мішанська — Юлія Хаїта та Осеніна (є такий!), але Сосюра пам'ятає старий романс і воскрешає його на сторінках своїх віршів. Слово - в - слово цей самий вираз ще раз трапляється в книжці, в „Дівчині на розі“: „Я ніколи тебе не забуду“, Хоч у мене дружина й синок“. Мабуть, в жодній книжці не почувается з такою силою влада романсових штампів над Сосурою, як у „Коли зацвітуть акації“. А — поруч із цим — Сосюра ще раз доводить, що він уміє утворювати справжні мистецькі речі. Звертають на себе увагу два вірші, писані дуже короткими рядками: „Неозорі Далі знов“ (2-х стопний хорей), „Дум оман“ (одностопний й анапест). Такі вірші — не новина в українській ліриці, в свій час вони зробили славу Чупринці, але в Сосюри дивує надзвичайна синтаксична легкість цих віршів, їхні природні інтонації. Звичайно навіть у таких сильних технічно поетів, як російський футурист Асеев, вірші, писані дуже короткими рядками, мають занадто штучну синтаксу або малозрозумілий зміст. Вірш „Марія“ починається катреном:

„Зеленіють жита, і любов одцвіта,
І волошки у полі синіють
„Од дихання мого тихий мак обліта,
„Ніби ім'я печальне — Марія“

Це вже нагадує не Надсона, не Апухтіна, а скоріш Фета, і хоч такі рядки — не новина ні в українській, ні — тим паче — у світовій ліриці, все ж таки вони — справді музичні, а не тільки романсово - співні. Поруч із цим в окремих випадках з'являється в Сосюри незвичайна раніш для нього конкретність виразу, як у наведеному вже рядку „І місяць розливає ртуть На карі очі більшовички“. Ціком певно можна

казати, що Сосюра - мистець тепер на розпутті, й чи не цим пояснюється надзвичайне багатство штампів у книжці, бо стара форма вже його не задовольняє, а нової він ще не знайшов.

Що до тематичного змісту любовних віршів Сосюри, то вони здебільша сумні, навіть безнадійні. Для поета „Все минуло, все пройшло“, поет згадує про самогубство:

„Тільки постріл... і мозок на клоччя,
„І волосся і кров на стіні...
„От чому я минулої не чи
„За Єсенініним плакав у сні“,

„Все частіше дивлюсь на наган, Все страшніше мені його дуло“; він почуває, що „Крилами має смерть над нами і за нами“. І після таких сумних рядків якоюсь дивною здається друга частина книжки, навіть не відокремлена від першої окремою назвою.

Кілька переходових віршів. Поет почуває свій сум якийсь окремо від себе, як щось вороже, він каже „Так обридли заплакані рими“ і питає „Як бадьоро мені заспівати, щоб це широко було?“. Щоб пісні мої стали новими, як налагодить струни мої? Ці надзвичайно щирі (як вся поезія Сосюри) признання могли б стати за епіграф для другого відділу книжки. З віршу „Україно моя“ починаються вже бадьорі вірші, але бадьорість їхня якась... не кажу нещира (бо в Сосюри нічого не може бути нещирого, а найпаче про революцію), а від голови. Вже цей розподіл книжки на сумні вірші — інтимні й бадьорі — революційні кидає в душу підозру, чи не позбувся Сосюра суцільності своєї вдачі. Чи не в розладі в нього тепер голова з серцем? Адже ж, є в книжці рядки: „В мене на кашкеті зірка п'ятикутня, А на серці — тьма“. Головою Сосюра вже прийшов до чіткої ідеології, зрозумів історичну необхідність переходового періоду, й тільки зрідка з'являються в нього старі анархічні бажання: „Я б хотів на коня, і рубати, і рубати, Щоб циліндри й манжети з руками, Од шаблюки — на брук, на розбитую гать!“ Крім цих рядків, у книжці вже не відчувається сумнівів що до планового будівництва соціалізму, їхнє місце заступає віра в перемогу соціалістичних елементів нашого господарства (поема „Дніпрельстан“), але це в голові. Серце не так легко перестроїти на нову тональність, воно відстає від розуму, ще багато чого не розуміє, а наслідком нерозуміння майже завжди буває сум. Ось чому сумні вірші Сосюри, хоч і не завжди художні, але завжди співні, широко мелодійні, й ось чому ті революційні вірші, що їх уміщено в книжці, мають у собі багато ригоричної декламації, штампів, вже застарілих.

Справді, кого тепер здивуєш такими рядками: „Лиш ми, залізні комунари, твої батьки, твої сини, кріз сльози та пожари, тебе ведем у дні ясні!“, „Як люблю я тебе, мій народі сумний, Мій чудний і трагічний народі“. „В бетони й сталь наш край закутий. Нам не страшний ворожий стан?“. Краці з революційних віршів Сосюри є ті, де в нього радість мішається із сумом, напр. „Шумне місто скажено вирує“. В цьому вірші поет згадає Еллана, згадає, що й він відійде, що на зміну придуть „тисячі невідомих Сосюр“, йому навіть не жалко, що він загине („І впаду я самотня сніжинка, на холодний, наїжджений брук“... „Упаду... і не жалко, що мла“), і він тільки одного „хотів би, щоб та сніжинка П'ятикутня сніжинка була“. Чи не правда, що ця „п'ятикутня сніжинка“ куди сильніш впливає на читача, ніж всі „залізні комунари“, „ворожі стани“ то що?

Треба безумовно відзначити, що нині поезія Сосюри відчуває певну кризу — й ідеологічну й художню. Автор шукає нових шляхів, але тільки шукає. Відси в книжці подійнятість тону, багато риторики. Зниження безпосередньої ліричності. Але на підставі всього цього було б надто необережно казати про занепад таланту в Сосюри. Криза може щасливо розвратитися, мабуть Сосюра знайде вірний тон і для інтимної лірики й для громадської, мабуть „расширяя рамки своего творчества, работая над собой, поэт... вырастет в большего, характерного не только для поры 1919 — 1922 годов, писателя“, як цього певний проф. О. І. Білецький. Певні підстави для такої надії в новій книжці Сосюри є.

М. Степняк

Наталя Забіла. Сонячні релі. Книгоспілка, 1928, Тираж 2000, стр. 32 ціна 45 коп.

В. Сосюра в своїх спогадах про В. Еллана („Вопліте“, № 1) розповідає, як Еллан називав його „пролетарською Анною Ахматовою“. Епітет „пролетарська“ від грає ролю необхідного ідологічного корективу в цьому означенні, яке, претендуючи на встановлення певної спільності між двома позначеними іменами, орієнтується скорше на зовнішню, та не внутрішню форму. Проте і в цьому пункті є одмінний саме план організації лексичного матеріалу, — „говорной“ в Ахматової і безперечно „напевний“ (за термінологією Б. Ейхенбаума) у Сосюри (останнє особливо стверджується власною манерою В. Сосюри що до читання своїх віршів). Згадана ріжниця стає особливо ясна на тлі творчости

Н. Забіли, яка дебютує вже другою збіркою (перша — „Далекий край“, Плужанин, 1927) і, можливо, в зазначеному вище плані, заслуговує на влучне означення Еллана більше, ніж Сосюра. До згаданої „говорної“ організації лексики (досить очевидної у віршах останньої чверти збірки) треба додати ще пункт „камерного“ жанру, почасти притаманного Н. Забілі і переважно властивого Ахматовій Проте одразу ж впадають в око й пункти розбіжності: одмічена Елланом ідеологічна різниця тягне за собою почасти тематичну, а, що найголовніше, різницю емоційного зафарблення. Колись Л. Гроссман у своїй, коли б не найкращій характеристиці творчості А. Ахматової, приклав до неї, „таке значне слово, як трагедія“. Навпаки, творчість Н. Забіли загалом пронизано ясным, сонячним настроєм (особливо характерні, разом із епонімним та останнім віршами збірки, ліричні пейзажі першої її чверти). Сюди ж настроєм стосується вже згадуваний матеріал останньої чверти з її тематикою праці (найхарактерніші — „Роки“, а також „Будівниче“, де смерть робітника, що зірвався з рештувань, не спиняє творчого патосу праці). Правда, крім радісної лірики природи, крім світло-упевненої (та не самовпевненої) тематики праці, лірика Н. Забіли знає й сумні настрої, здебільшого зв'язані теж з природою (цикл „осінніх віршів“), де пейзажні мотиви тонко сплітаються з особистим („Листопад“): є тут і „вічне“ запитання —

Де спинюся... ляжу... відпочину?
Хто до мене прийде пізнім сном?... (13).

Проте цей мотив не домінує в збірці, а також не переступає жанрових меж. Поза тим, в інтимній ліриці знаходимо ще один мотив — лірики матери („Моя осінь“ з цього мотиву являє собою ці-авий варіант першої „колискової“ з „Далекого краю“). Наявні також у збірці мотиви соціальної боротьби („Балада“, „До циклю „Далекий край“). Нарешті, звертає на себе увагу „Зимове“ (18) з його цікавим мотивом своєрідного перетворення під впливом природи:

... Кошлатий ліс розбігся по узгір'ях
І між дерев, крізь гілля вгору й вниз
Проходять тіні мусянжевошкірі
В кошлатий ліс.
А наш вігвам — він близько чи далеко?
І ти і я — чи вірити словам?...
Рожевопір'яно летять лелеки
У наш вігвам.

Літературні ремінісценції, наявні в останніх рядках, зміцнюються:

Рожевопір'яно. Срібляногрудо.
Чи то лелека чи казковий птах?...
У наш вігвам ворожі прийдуть люди
Й розтане снігом сага золота.
Старі пісні забутого Лонгфело
Живуть, дзвенять, бо всюди синь і сніг.
Пливуть над лісом білі каравели —
Старі пісні.

Але міраж кінчається, і поданий матеріал ще яскравіше відтінено тлом культури, поверненням до міста:

Назустріч сніг. А десь позаду — місто.
І я — дитя будинків кам'яних.
Назад. Назад! Під лижами іскристо —
Назустріч сніг.

Від поезії в цілому віє безпосередністю справжньої лірики; відчуття природи цікаво поєднується в ній з літературною ремінісценцією та тлом культури, даючи в наслідок зразок жанру, що його видатним майстром на Україні є М. Рильський. Щоб покінчити з аналізою внутрішньої форми, відзначимо ще наявність тонкої, оригінальної образності в ліриці Н. Забіли; докладніша аналіза тематики та імажинативної структури цього пункту (що на неї, на жаль, бракує місця) виявила б знову розбіжність з творчістю А. Ахматової.

З боку зовнішньої форми вірші „Сонячних релів“ досить досконалі.

В ритміці, поруч із загально-типовими схемами двох — та трьохскладової стопи (що з них переважає хорей), слід відзначити й спроби відійти від канону, що виявляється насамперед у використанні павз:

Гойдають весни / мої пісні.

Наведена структура метроряду не випадкова, а систематично використовується, яко епіфора II строфи тої ж поезії (3):

Балади сонцю — мої пісні.

а також, яко кінцівка всього віршу:

Балади сонцю — мою мету.

У двох останніх прикладах ритмічна павза збігається з синтаксичною, її зафіксовано рискою.— Сюди ж стосується різноманітна локалізація павз у вірші „Спіють черешні“ (4)—

2-й рядок: Лізе по небу $\wedge$ краб золотий

9-й рядок: В п'ястись, $\wedge$ впернути $\wedge$ в день голубий ¹⁾ } павза в кінці 2-ї стопи,
10-й рядок: Сонце, $\wedge$ слухай: скажу тобі тайну: павза в кінці 1-ї стопи.

10 - й рядок: Сонце, $\wedge$ слухай: скажу тобі тайну: павза в кінці 1 - ї стопи.

В цьому ж вірші використано анакрузи разом із вільною розбивкою подовженого метроряду:

Для тебе,

для хвиль,

для життя, —

Що як хвилі морські синєграйне,—

В собі заховала

Лелію,

Викохую

Плід.

Останній приклад характеризує вже строфіку, де, подібно до ритмики, поруч із каноничними зразками, маємо спроби їх руйнації, обумовлені тематично-імажинативним імпульсом:

День минав. Вгортались гірні риси

В золоту вечірнюю парчу.

І заплутавсь вітер в чорних кіпарисах,

Звився в синяві гадюкою

І вщух (6).

В цьому ж стріфичному моменті коли й трапляються традиційні (якісно) поєднання рим (прим., чоловічі плюс дактилічні), то здебільшого їх оновлено лексично й фонетично (неточністю суголосу):

В моєї доні очі — оливо,

А на голівці — темний пух...

Осінній вечір хилить голову

Й веде за руку ніч сліпу (14).

Сюди ж слід застосувати цікаву якісну монотонію рим, мотивовану сугестивним завданням (за браком місця, наведу лише II строфу „Лісу осіннього“):

Похилила (осінь — Гр. М - т) чоло зморене,

Плечі безкрилі,

Мертвим листям буйні пориви

В лісі розгубилися.

Десь над лісом небо зоряне

Синім сумом вкрила ніч.

Дош цілує чоло зморене,

Плечі обездрилені (11).

Самітня чоловіча клаузула „ніч“ (обумовлена лексично й тематично) лише підкреслює те дактиличне тло, що в двох останніх рядках стр фи виконує завдання необхідного кадансу, своєрідної педалізації.

Остання своїм тоном іраціональності надзвичайно пасує до згаданого закінчення строфи, де пелена дощу запинає осінній пейзаж, притьмарює кольори, вуалює контури.

Евфонічно найсміливіший суголос маємо в „Серпні“ (9):

І сміються хвилями крилатими

Синє море й сонце — сон.

І минає серпень двадцять п'ятий мій

В синім блиску виноградних грон.

¹⁾ Форма прийменника „в“ (замість „у“, що не дало би павзи) підкреслює завдання.

Чуття художньої міри, взагалі помітне в аналізованому доробкові, врятувало від переходу меж жанру, що йому навряд чи властиві рими складового типу.

Евфонічний план віршів, що взагалі навряд чи може домінувати в ліриці „говорного“ типу, стоїть не завжди задовільно. Так, заперечення викликає рядок —

І заплутавсь в синьому волоссі (10):

алітерація на „с“ лише підкреслює какофонію накопичення приголосних (твердого „в“, палаталізованого та твердого „с“), що її не розряджує й міжсловесна цезура. До того ж наведений приклад не одинокий, хоч загалом увага до милозвучності помітна (її позитивним прикладом може бути хоч строфа, наведена з „Лісу осіннього“).

В композиції окремих поезій впадає в очі засіб повтору окремих рядків¹⁾. Так, другий період II строфи в поезії „Ми співали“ такий:

Я розплюскала в повітрі
Вітром, хвилями слова (6);

в другому періоді останньої строфи тої ж поезії маємо:

Як у сині линуть яснозоро
Вітром, хвилями — слова (7);

останні рядки обох періодів тотожні, одмінна лише їх синтаксична функція, що додає нового нюансу до цього повторного мотива, який прошиває п'єсу.

Аналогічний факт приблизного „стику“ строф дає „Серпень“, де IV строфу закінчено —

Прийде завтра — з радощами новими
Прийде завтра — в білій сивизні (8),

а V розпочато —

Прийде завтра — з радощами новими (9).

Фігуру колового об'єднання дає „Листопад“ (16 — 17), його перший і останній рядок такий:

В моєму серці листопад.

Нарешті, за приклад колового побудовання стає збірка в цілому (цього моменту — суцільної композиції збірки — часто бракує поетам — початковцям); лейтмотив „сонячних пісень“ епонімного віршу вже наводилося; дамо кінцівку збірки (31):

Я йду, щоб в сонячні рештовання
Забити й свій маленький цвях,
Щоб праця й іворчість — паралелями,
Щоб будівничі, творчі дні
Гойдали сонячними релями
Мої закохані пісні.

Зроблені уваги, на нашу думку, достатньо вмотивовують позитивну оцінку збірки, що являє собою певний поступ супроти попереднього „Далекого краю“, де поміж інтимними й соціальними мотивами почувалася якщо не прірва (надто велике мірило для камерного жанру), то бодай щілина: в той час, як інтимні мотиви виступали в оздобі повного ресурсу художніх засобів поетеси, — від соціальних мотивів подекуди віяло художньою блідістю. Ця щілинка значно зменшилася в „Сонячних релях“ (доказ — мотиви праці), та не зникла остаточно: „Балада“ являє собою безперервний переспів (і до того ж значно слабший) свого прототипа з „Далекого краю“ (спільна в обох „Баладах“ є метрична домінанта, почасти — тема); так само, резолютивний символ з циклу „Далекий край“ —

У нашій сонячній, новій країні
(Не тій — далекій, а отут — у нас) —
Ми теж корчимо старі коріння
Й рубаємо ліси (23) —

художньо не переконує, здається холодною, механічною алегорією в порівнянні до теплих і органічних образів інтимної ділянки темарія.

Ніби ще немає міцного поєднання обох позначених галузів, ніби соціальне, характерне для ідеологічного плану, не перетворилося в особисте до такої міри, щоб

¹⁾ Багато цікавого постачає саме тематична (а не лише зовнішня) композиція окремих поезій, — момент, що потребує спеціального досліджу.

зрівнятися з останнім в силі, глибині та яскравості художнього втілення, його живого трепету справжньої лірики.

Це поєднання — для порівняння використаємо з фізики термoelement — становить, на нашу думку, чергове завдання в творчій роботі поетеси.

Гр Майфет

Володимир Ярошенко. Гробовище. ДВУ, 1928, Тираж 5000, стор. 135, ціна 80 коп.

Повість В. Ярошенка є останній дебют письменника, що з його попереднього твору віршова збірка „Байки“ — мабуть найвідоміша. Ця повість є цікава спроба детективно-авантурницького жанру, збудованого почасти на побутовому матеріалі сучасного українського села. Останньому, з його забобонами, що кріпляться в темній спадщині недавнього минулого, протиставлені дві позитивні сили: незаможне селянство і Червона армія. Представник першого — голова комнезаму, Семен Невкритий, що цілком тверезо підходить до забобонів, зв'язаних із гробовищем:

В нас через гробовище ніхто не ходить. А чому? — Дуже просто: на гробовищі з города босячка буває, ночує, вогники розволить, так замість того, щоб виловити цей елемент, — його минають десятою дорогою... а народ боїться, — каже: вогники на гробовищі, — мертвякам не лежиться, а піп тут, як тут, уже додає: бога, каже, прогнівили, переворот вчинили — одним словом, під кінець, чиста контрреволюція виходить! (68).

Представник другої позитивної сили — герой повісті, курсант кавкурсів Петро Геря, що його розшуки сприяють з одного боку викриттю бандитського кубла, з другого — реальному освітленню ролі гробовища. Ця друга сила цілком солідаризується з першою, що виявляється з нагоди зникнення Гері:

З вуст до вуст передавалась, ходила, розходилась по курсах страшна новина: — невідомо де зник Геря!.. Вийшов над вечір в Зарічки, пішов через гробовище, а до курсів не дійшов, — пропав. Здогадкам і бачачкам не було кінця. Проте єдина здогадка панувала над усіма: — бандити! Знайшовся, що правда, один такий, що натякнув навіть на привиди й переляки, але його вмиль затюкали й засміяли, хоч і в його словах знайшли крихту розумного це — щоб обшукать гробовище (89).

Після перипетій, що надають творові певного напруження, таємниці розв'язується, і все вершиться happy end; проте солодкої сентиментальності американського „щасливого кінця“ в ньому небагато: навпаки, він перекожує, бо матеріал епілогу, в наслідок міцної вмотивованості всіх попередніх розділів, підготовано достатньо. Певна грамотність автора загалом позначає твір: побудовано його просто, події розгортаються хронологічно, викладені за традиційною методикою авторського „всезнання“; замовчання використане тільки раз (на початку V розділу), і не для деструкції, а відповідно до вимог матеріялу. В наслідок повісті властива дуже цінна риса, часом відсутня в сучасній белетристиці: твір зацікавлює, і в цьому пункті до нього цілком можна прикласти оцінку вставної новели вчительки, зроблену від Гері:

Вона оповідала так, ніби все це відбувалося коли не з нею, то принаймні на її очах. Мова її нехитра рідко порушувалася сухим книжним словом, або крученим реченням. Геря захопився оповіданням вчительки (33).

Сюди ж пасує другий момент згаданого оповідання — та міцна цілеспрямованість його будови, що характеризує й „Гробовище“:

Вчителька замовкла й Геря потай перевів дух. Нарешті почалося те, чого він так довго чекав, — таємниці старого гробовища.

Правда, вони тоненькою ниточкою вже прошили майже все вчительшине оповідання, але, нарешті, розвязка почала відбуватись там, де й зав'язалась — на старому гробовищі (38).

Загальний план трактування матеріялу — реалістичний, що його цілком мотивує художнє завдання (найхарактерніші місця — епізоди з секретарем сільради, його розмови з бабами, полювання Пискаленка за блохою. Цей план обумовлює й характер тилу, що в ньому слово здебільшого тільки вводить в рух тематичних мас, саме ж є неутральний посередник, та не домінанта. Отже в стилі маємо: трохи звуконаслідування —

Чутко було аж сюди, як... десь, певно аж за цариною, перекикались перепели під жаб'ячий акомпанімент із річки: „Де твій батько? — На Дону. — А твій де? — Потонув. — Ну - м, плакати. — Ну - м... нум... нум... нум...“ (21);

також трохи розповіді, „сказа“ —

Одним словом, товариш курсант, я поміаю такого чоловіка, як твар (72);

але цілком ясно, що превалювати не може жоден з них. Найпоказковіший з цього боку пейзаж, здебільшого топографічний:

Між казармами, стайнями й парком кавкурсів та першими в березі селянськими хатами на Заріччі, повилася невелика бистра річечка з дерев'яним містком, не просто, а ліворуч, низиною між лукою з того боку й пустирем із цього — од кавкурсів. Парк угнувся аж у беріг, що колись, кажуть, був розлогий, а річка при ньому глибока й тоді тут стояли панські купальні Тепер з кручі парку до селянських хат на Заріччі можна камінцем докинути (5).

Рідко дозволяє собі автор ліричний пейзаж:

Вітер крутив полами, пригинав дерева і вихрив, і ніс. Ледве помітний дощик сіявся над гробовищем, в'їдався в тухле дерево хрестів, сльотився над могилками. Червонили якісь осінні ягідки між поживклою травою на горбках, шуміли віти безпорадно й тужно над ровами, низько висло небо над землею. Ступала осінь на могилки, чіплалась за хрести, розчісувала тополі й акації, трубила в розчинені двері склепу. На гробовищі було порожньо, тужно й сумно, наче вся земля вимерла і тільки вітер правив над нею дику й журну панахиду, то плакав, то сміявся (110);

та й тут використано традиційні образи, без будь якої претензії на екстравагантний імажинізм. Однак це не означає непереможної стилістичної стерильності автора; доказ цьому — Герини мрії перед зникненням:

Гафійко, моя Гафійко, чужа дівонько. Лист ув-осени стелється м'яко, лист ув-осени — сніг червлений, укралюється крівлею в золотого... Сум ув-осени спада тихо, сум ув-осени — лист кленовий — пливе за водою синьою, за рікою далекою, повною... Журавлі в-осени ключами — у вирій, бабине літо, павутинами — до сонця, дощ сльозами — на землю... (74).

Понад дві сторінки зайнято аналогічним матеріалом, що й його мотивовано:

Геря звівся на лікоть і протер кулаком очі. Снилось? — Не снилось! На яву — не на яву! Голова, як чавун, — тяжка й гаряча. Чи не хворий я? — метнулося в голові блискавицею. Справді, — все це дуже нагадує непритомність... І скільки часу пройшло — година і дві? Однак вже не рано... (75).

Отже, як видко, вся справа в "дисциплінованості" автора, в його умінні використати і ритмовану прозу, і розповідь, і звуконаслідування, але використати помірковано, не забувши про загальну підрядність елементів твору єдиному завданню.

Зроблені уваги, на наш погляд, достатньо вмотивовують позитивний висновок. Якщо "Гробовище" й не порушує "вічних" проблем, проте його матеріал — життєвий, актуальний, часом пекучий.

Що найголовніше — виконано твір в реалістичному плані того синтетично-еклектичного гатунку, що в ньому немає деспотичного превалювання одного якогось компоненту. Можливо, цим саме реалізмом нехтував свого часу Меріме, уживаючи його *"le goût des platitudes et de les peindre en un style approprié au sujet"*. Отож, зважаючи на вимоги середнього читача, мусимо визнати цій реалізм до певної міри за слушний, бо на прикладі "Гробовища" в ньому ясне зменшення тої агітаційної нехудожності, що її наявність виключає твір за межі літературного ряду. Тому, якщо "Гробовище" й не сягає "високої" літератури, то своїми пересічними якостями літературної специфіки воно до певної міри сприяє створенню школи, бо являє собою "читальний" белетристичний матеріал. Окремі хиби — як от схематичне спрощення тематичного задуму, подекуди "срыв" у пінкертоновщину, "копійчані жахи" підземних ходів à la Радкліф — хотілось би віднести на індивідуальний рахунок автора: вони становлять ту межу, що за нею починається бульварщина і що її часом переступає автор.

Останнє зауваження — "кінофікційного" плану. Критична література відзначала брак українського сценарія в продукції ВУФКУ (Д. Бузько, "Шляхи розвитку кіно-сценарної справи на Україні"; "Життя й Революція", 1928, № 8). З цього боку, повість В. Ярошенка здається цілком придатною для кіно-інсценізації. Доказ цьому не тільки насиченість повісти зовнішньою динамікою, не тільки міцна авантурна мотивація твору, що композиційно наближає його до новели, але й "фотогенічний" план цілого ряду окремих місць.

Ось сумарний висновок із вражень дня:

Геря майже весь час мовчав. Як на кіно промайнули перед ним сьогодні картина за картиною і одна за другу дивніша й незвичайніша. Може картин тих було не так і багато, але полишили вони глибокий слід (78).

Ось гра силуетом в описі загальних зборів села:

Перед самим столом лідок круто повернувся обличчям до громади, а спиною до президії й велика химерна тінь його, як від гори в долину, — впала у темін на чорний живий людський мур і захиталась по ньому (102).

Або такий профіль з того ж опису:

Обличчя голови сільради, освітлене лямпою з одного боку, — здавалось намальованим крейдою на чорній дошці, суворе й замкнене (104).

Ось флогеничне „поновлення“ („учуднення“) швидко їзди верхи, де активність з суб'єктивного сприймання переключено в зовнішній бік:

Пискаленко... пригнувся до гриви і на бігу заляк.

З вигона горбок м'ячем скотив їх до містка, а за хвилю й місток проскочив мимо...

...Позбігались вулиці, заметушилися, загомоніли — розбіглися — повтікали... Натомість роззявилась бездонним ротом царина і звідти вилетіли луки, — набрижались. Позросалися на луках копички, верби, наморщилися рови — і розгладилися.

...Вискочив пустир, потанцював дико, глянув у останнє — і провалився...

Нарешті, вип'ялось, хитнулось повітря на кавкурсах і впало, лягло... (87).

Додам, що цей опис влучно контрастує з вищенаведеною статикою топографії (цитата з сторінки 5).

Так само „експресіоністично“ що до методи „учуднення“ спроектовано й неприємність Гері:

Заскакало перед обличчям одно бандитське обличчя за другим, затанцювала стеля, каганець на камені почав виводити вогнені кривулі, а стіни ламатись і складатись, як паперові листки у книзі, захиталась підлога і Геря, як порожній чувал, осів на землю (12) — 7).

Наведених прикладів досить, щоб ствердити останнє зауваження рецензії.

Гр. Майфет

М. Борисов. *Vive la commune*. (Оповідання з епохи 1871 року).

Що події 1871 року, героїчної епохи боротьби французького пролетаріату з класовим ворогом — буржуазією, висували героїв не тільки з поміж дорослих захисників першої диктатури пролетаріату, але й з поміж дітей — про це свідчать незаперечні історичні факти.

Подати ці факти в художнім обробленні так, щоб утворити правдоподібність дії та персонажів епохи — можна при правильнім ідеологічним настановленні й майстерності художника.

Розгляньмо, як це вдалося авторові. Втиснути в 70 сторінок оповідання події 1871 року, плюс персонажів з їх перипетіями, діло трудне й приступне тільки великому майстрові.

В оповіданні „*Vive la commune*“ автор намагається через сприймання дитини Каміли, „ливаря Дюваля“, Делякльоза та інших передати наростання подій.

Будується оповідання примітивно: у Каміли помирає мати тими днями, коли розгортається боротьба майбутніх комунарів з вершальцями.

Голад виганяє Камілу на вулицю, тут її знесилену забирає до себе салдат Національної вардії Гайр, який заступає їй померлого батька.

Не жалуючи її віку, автор навантажує Камілу, так, як по силі тільки хіба дорослому героєві з авантурного роману.

В житті Каміли втручаються „лиходії“: шпик Тьера, „офіцер Дюкатель“ та спільник Дюкателя, що має назву „цивільний“.

Ці лиходії ловлять Камілу, яка підслухувала їхні „тайни“ і, з помсти за колишню образу (Дюкателя вдарила лялькою й вразила „паркетний блазень“), б'ють так, що Каміла стає неприємною.

Але авторові цього замало.

Лиходії покидають звязану Камілу в помешканні Тьера, яке й підпалюють.

Каміла, як справжній героїчний персонаж, звільняється від мотузки, перепалюючи її на вогні, швидко рятується з горящого будинку, не забувши вимовити традиційну погрозу на адресу лиходіїв: „Помішусь — пробурмотіла вона“, — стор. 44.

Далі, з розвитком фабули, Каміла на бажання авторове дізнається про секрети шпика Дюкателя. (Стежить за Дюкателем: „У шинку... Каміла не довго думаючи удличила мить, югнула під один з вільних столиків і пролізла до столика, що стояв рядом з Дюкателем“ стор. 52). Лиходії мусить загинути. Ось такий трафаретний літературний засіб.

І Дюкатель гине від трьох (!) пострілів. Каміла забиває Дюкателя.

Класова свідомість у Каміли збуджується не через логику розвитку її „психології“, а через своєрідну авторську логику, яка зводиться до того, щоб „усе було гладко“, не дбаючи про художню правдоподібність.

Прим., коли Каміла потрапляє до гвардейців, вона відразу показує свою революційність: „Хай живе революція! гукнула Каміла і з любов'ю обняла гармату і своєю ніжною щічкою пригорнулася до холодного металу дула“, стор. 29.

Або хоче сказати до буржуазії, що тікає: „Куди? Не треба тікати, наші не грабіжники і не вбивці“, стор. 41.

Позитивні персонажі говорять і діють відповідно до тих етикеток, які приліпив до них автор (Руже, Івона, Делякюз, Дюваль).

Класово витриманий пролетарій на всі 100% — „ливар Дюваль“.

Перед розстрілом він: „зневажливо, спокійним рухом скинув з себе шинелю на землю і став, склавши на грудях руки“, стор. 60.

Автор персонажів свого оповідання ставить у найнеправдоподібніші становища.

Каміла, коли розстрілювали комунарів, стала за плечима „батька Гаяра“, держачись за його шею й, звичайно, кулі її не зачепили.

Аналогічно оброблені й негативні типи.

Тьер: „карикатурна постать у циліндрі“.

Сплячу Камілу біля дверей своєї квагирі: „З холодною зневагою, з байдужою посмішкою ударом ноги скинув Тьер дівчинку вниз“, стор. 20.

Галіфе: „Каміла побачила у прямокутнику дверей генерала, що голосно й злісно реготав. Від усієї його п'ної постати віяло страхом“, стор. 22.

У Версальському палаці Тьер дає бенкет — отже „шампанське“ і наїть „абсент“.

Веселу аристократію, певно як класу, що вмирає, подається так: „Бліді аристократичні обличчя з синцями попід очима“.

І, як контраст до неї — буржуазія: „визначалась серед жирних, блискучих, крамарських облич“.

А щоб гостріше підкреслити цей контраст, представникові буржуазії відводиться окрема сценка: „Товстий буржуа, тримаючи за талію даму в жовтогогарячій сукні, а другою рукою, оздобленою перснями з діамантами, шклянку вина, розмовляв з офіцером“ — стор. 62.

Знає образів у автора малий та блідий. Про це свідчить хоч би його замилювання в слові „луна, лунати“, яке так з'ясується з певним явищем (звуковим), що це слово плентається за ним, як тінь. „І звуки карманьоли лунали з одного в другий кінець вулиці“ — стор. 29. „Марш, віддаючи луною в порожняві вулиці“... стор. 31. „Звуки залунали в долині“, „з мідних сурм лунали розбешені звуки канкану“ — стор. 63. „І ця фраза луною прокотилась“ — стор. 79.

Семантико-синтаксичні конструкції автор вживає штамповані. Про Камілу: „Очі її палали екстазом“. Про полонених комунарів: „Але всі комунари горло йшли, і очі їхні палали зневажливостю“. — Лиходій Дюкатель мучить Камілу: „злісно посміхаючись“.

Часами автор дає і невідповідні до моменту порівняння.

Каміла на барикадах кидається до знамена. Цей героїчний порив автор порівнює: „ніби підстьобнута нагаєм“.

Автор пробує, очевидно, в белетристичній формі описати події 1871 року, зв'язавши їх з долею персонажів повісті.

Але блідість мови, наївність у побудованню „перипетій“ персонажів оповідання (Каміла, Дюкатель) не збуджують інтересу та співчуття до долі героїв.

Історичні факти (декрети, зміна влади), подані так, що скидаються скоріш на перекладені с орінки з підручника історії Західної Європи.

Духу епохи нема; цьому навіть не допомагають справжні імена учасників подій; Тьер, Галіфе й т. інш.

Як пояснення до оповідання, автор дає стислий нарис про історичний розвиток і роль Паризької Комуні.

Пишучи повість, певно, для масового читача, що не володіє французькою мовою, автор у тому самому „поясненні“ дає пояснення чужоземних слів.

Але поруч з „камерад (фр. camerade) товариш, друг, „форт - окреме укріплення“ на стор. 38 автор пише: „З рук у руки переходила газета „Per Duchene“.

Або в біографії Делякюза Луї Шарль: „За свої статті в заснованій ним газеті: „La revolution Democratique et la Liberte republicaine“.

Те ж про Флуранс Густава, який: „посідав катедру фізіології в College de France“ — стор. 7.

І нарешті заголовок оповідання „Vive la commune“.

Ці дрібниці дозволяють думати, що автор не до кінця усвідомив думку: для якого читача пише оповідання.

А тому від оповідання залишається вражіння, що воно написане на замовлення, але тільки не соціальне.

А. Горбачов

Микола Бриль. Під мокрим рядном. Кооперативні гуморески й фейлетони. Книгоспілка.

Вже нахабна пика ухоріза з колишніх „рибних рядів“, що припухлими очима дивиться з обкладинки, зловісно гострачі ніж об ніж в оточенні бакалійного асортименту,

попереджає про зміст книжки. „Кооперативна головотяпія“, „хробачки“ всіх гатунків, що сміять і карикатурять у кооперативній апаратній практиці — оце той бік кооперативної дійсності, що його автор бере під сатиричний обстріл.

В полі зору автора — майже виключно апарат: бухгалтерія, правління, інструктори, діляги — шахраї, голови, спекулянти під захисним офарбленням кооперації, прикащики того типу, що виображено на обкладинці, викривлення кампаній і гасел в практичному переведенні і т. ін. Сюжет гуморесок і фейлетонів чітко газетний: в основі завжди — факт, іноді навіть з точною адресою; установки і оформлення газетно-цілеві, за небагатьма винятками, де вжито прийом певного художнього узагальнення. (Кооперація Радивона Жаби“. „Підозрілий пакунок“, „Після тії та знов тії“ та ін.).

Це газетне походження збірки, несучи з собою певні плюси — життєвість, злободенність, сьогодишню актуальність матеріалу, спричинюється для книжки і до деякого мінусу. В газеті кожен фейлетон бив по конкретному негативному явищеві на тлі і в оточенні явищ позитивно-будівничого характеру. Без цього тла і оточення — в книжці — аромат „головотяпії“ вражає надмірною концентрованою. Цієї концентрованості не було б, коли б розробка матеріалу в кожному творі сама заціпала радянсько-будівниче тло, або принаймні ті елементи, що дають у наслідок процесу в цілому розвиток і зріст кооперації (що наявності їх у справжньому житті ніхто у нас не відкидає): радянські умови, вимоги маси, її критика, потяг до самодіяльності. Вузько-апаратне коло розгляду явищ залишає ці елементи поза полем зору читача.

І от у яскравих, колоритних фігурах, що їх досить уміло і художньо подає автор, читач бачить навіть коріння невідповідності тих фігур і їхньої „роботи“ до суті і завдань кооперації, в деяких фігурах легко впізнати дуже знайомі персонажі „довоенного качества“: то звичайнісінький ухоріз-хуліган, то писар Шелестян Салатович, то старшина, то куркуль-Калитка, то просто собі Солопій Черевик визирають із за Брилевих „кооператорів“, а чого саме вони виходять такими в умовах радянської дійсності, — цього не видно. Тяжко навіть уявити, відкіля ці Солопії та писарі взялися, що вони робили під час революції, де ті фактори, що їх віджили. Не видно також, де та економічно-суспільна сила, що може на них вплинути, де ті елементи, що з них має будуватися справжня кооперація — не кандидатка від „мокре радно“.

Персонажі і факти реальні, життєві; міцно їхне од них знайомим, поганим „старим“, а того „нового“, що на його тлі вони є кривулякою, карикатурою, будівничим лялусом, — не показано.

В розділі „Новим повіяло“ (чотири фейлетони) саме слово „новим“ набирає їдуче іронічного характеру: надто демонстративну безпорадність виявляє те „нове“ перед стихією „старого“. Та що правда, і саме те „нове“ має надто вузько-апаратний і формальний характер. „Нове“ — це звичайнісінький інструктор, що, преревізувавши книжкову полицю і знайшовши самі палятьорки (середину „кооператор“ Семен Макарович на цигарки попав), скинув Семена Макаровича з посади, чим і примусив його перейти з цигарок на люльку. („Книжкова полиця...“) Легко збагнути, що в ролі цього „нового“, тобто начальницької десниці, міг би з не меншим успіхом виступити років з тридцять тому у бібліотеці „попечительства народної тверезости“ волосний писар або перший-ліпший панок з кокардою.

„Нове“ — жінка в правління кооперативу; але і її „віяння“ обмежується тим, що членам правління при ній матюкатись ніяково, і вони змушені за цією потребою вибігати з помешкання („Нема товариського духу“). „Нове“ — начальницьке побажання товариша окружного масштабу, щоб кооператив „культурно поєднав робітників“, в наслідок чого була влаштована „інтригуюча вечірка“, що закінчилась простим старорежимним мордобоем. („Кооперативна вечірка товариша Квочки“).

Справжнього ж „нового“, кооперативної мети і ґрунту не видно, і саме через те, що фейлетони в збірці позбавлені того оточення, яке їм давала газета.

Проте, коли взяти на увагу, що тематика їхня свіжа, що елементи фейлетонно виображених явищ — є не мале лихо в нашому бутті, і що вдарити по них завжди не вадить книжку треба визнати корисною і потрібною, особливо у виданні „Книгоспілки“, де вона і розидється в значній мірі по кооперативній сіті.

Що до форми. Фейлетони читаються легко. Мова загалом гарна. Проте вдосконалюватись далі письменникові потрібно обов'язково. Подекуди трапляється нахил до зайвої деталізації в типажі. Описуючи зовнішність Олекси Порожняка, автор подає такі подробиці: „Маленьке, кострубатеньке якесь, чорне, як циган, ще й загикується“, і далі ще раз повторено: „як би не оте загикування...“ і репліки наведені з фонетикою „загикування“. Це зайве, бо не характерне: таким Олексю — арапом і спекулянтом-шахраєм міг бути і білявий, і здоровий і просторікуватий. (До речі, цей фейлетон і установкою і побудовою шкандибає: це просто анекдот про куркулів, що їх обморочив сільський хуліган і шахрай. Не характерно: куркулі, здебільшого, не такі дурні).

Є зайві пояснювання: „...скот. бухгалтер“, а далі в дужках: „(ні, ні, нічого подібного, це звичайне скорочення — скотарський бухгалтер). Пояснення послаблює „гру слів“.

Трапляється неточне, навіть невірне, означення:

„Підійшов і Бюрократ. Глянув. Прислухався. І аж слину пустив. Хороша, каже, Директива. Командировочними і добовими пахне. Утрусочками і усущечками відгонить“.

Тут подано невірне тлумачення „бюрократизму“ і зіпсовано однією реплікою до місця принаймні два, несхожих типи. Основна ознака бюрократа — апаратний формалізм. Найсухіший, тупий бюрократ може бути формально чесною людиною. А майстер „командировочних“ комбінацій, а тим більше — майстер з галузі „утрусок“ — це — діляга, жевжик і шахрай. Строго витримувати форму він навіть не може — це його звязувало б у жевжицьких комбінаціях.

Нарешті вживає автор старовинно-„малоросейської“ манери — вкладати в уста персонажам перекручену вимову „панських слів“: „гарнізація“, „кальтура“, „есплоантатори“. Це не збільшує художності вображення. Навпаки.

Видано книжку досить чепурно.

Що до ціни — 60 копійок за 110 сторінок малого формату — дорого.

Мик. Новицький

В. Поліщук та його конструктивний динамізм. (Бюлетень Авангарду, Харків. 1928 р.).

В „Прокламації Авангарду“ (Бюлетень Авангарду 1928 р.) ми читаємо гучний заклик до всіх „у кого не загубився ще смак до поступу“, щоб будувати культуру, бо сучасна література, на думку В. Поліщука та його органу „Авангарду“, стоїть на шляху регресу. До цього довели і доводять літературу всілякі консервативні „хахли“, як Коряк, Зеров, насосюрені хуторяни, пільняківці, всілякі академики українізатори, то що Треба рятувати літературу! Хто ж це може зробити? Тільки „Авангард“, бо він „доктрина поступу“.

„Ми покликани зробити вітер творчого польоту, почати вентиляцію пропелерами мистецької суспільної активності“ (ст. 1).

А для того треба дати доброго „штовхана“ всій попередній культурі, навіть і поживтневій, бо:

„Стояння на місці в укр. поживтневій культурі останнього часу, а то й частенькі простування назад до змертвілих форм... (Підкреслення моє І. Р.)... це все починає смердіти трупним смородом“ (ст. 1).

Одне слово, нігде нема динаміки. Тимчасом настає нова доба, доба машинізації чи індустрії, а значить, треба, щоб були нові форми мистецтва, бо „кожна епоха має тільки своє відповідне їй мистецтво“.

Треба, щоб доміантою літератури (проза = поезії) була індустріалізація, а відціля, не тільки логично, а механічно виходить, що пануючим напрямком повинен бути (і тільки він!) — конструктивний динамізм (спіралізм) з його невід'ємною частиною верлібром. Тільки в такому разі можна відбити темп життя, тільки в такому разі можна перебудувати психіку людства і тільки цим шляхом можна дійти до поступу і врятувати літературу від регресу.

Хай живе конструктивний динамізм.

Хай живе верлібр!

Хай живе Авангард!

Ось які головні точки „Авангарду“, ось основні прямування В. Поліщука, що їх він уже довгі роки проголошує. Вони й приваблюють декого. Хтіли б ми нарешті всі бачити цей конструктивний динамізм і в творах, і таке бажання висловив М. О. Скрипник підчас останньої літературної дискусії („Наша літер. дійсність“).

Але справа динаміки у В. Поліщука так добре виглядає тільки зверхньо; спробуємо розібратися в цьому детальніше. Що таке динамізм? Як розуміє його В. Поліщук? І до чого дійшов В. Поліщук у своїх теоретичних шуканнях?

Динамізм — від слова грецького *δυναμις*, значить сила, міць. В літературі тепер розуміють під динамікою наявність не всякої сили, але сили в руху. При чому центральна тема динамічної поезії — місто та машина, а в галузі ритму динамізм висуває, як теоретично так і практично верлібр. Що до стилю динамічних творів, то він набуває стилю телеграм, газетної об'яви, фейлетону, афіші, реклами, бойового наказу. В галузі композиції прояв динамізму спостерігається в тяжінні до кінематографії, де все збудовано на зміні рухів. Коли до цього додати ще зміну, до деякої міри, синтакси. витворення нових слів, то перед нами типові ознаки конструктивного динамізму. Майже такі самі ознаки й футуризму, і цілком влучно зауважував Коряк („Організація Жовтневої літератури“), що великої різниці між футуристами та представниками динамізму немає. А тому всю процедуру

що робить „Бюлетень“ над Семенком (Бюлетень Авангарду 1928 р. ст. 14 — 15), з таким-же успіхом можна було - б зробити й з Поліщуками, як представниками „нового мистецтва“.

Питанням динаміки В. Поліщук вже давно цікавиться, ще в „Вирі Революції“ (1921 р.) читаємо ми його статтю „Динамізм у сучасній українській поезії“. Але цією теоретичною статтею справа й обмежилася, не давши ніяких практичних наслідків. Правда, Поліщук намагався щось дати, принаймні мав бажання щось дати, та так і не дав. Що ж до теоретичних своїх міркувань про динамізм, то Поліщук просто заплутався.

На питання: „що таке динамізм у творчості?“ — Поліщук мабуть для більшого переконання не сам відповідав 1921 р., а полагав думки артиста Марка Терещенка: „Коли Ви хочете показати силу боротьби, велику кількість енергії, яка в той момент вкладена, то Ви повинні, як одна так і друга група (дві групи студійців мали дати картину боротьби з смертю чи що) з великим напруженням і силою зійтись до купи. А потім міцними рухами боротьби попарно передати це змагання. Тоді буде кожному видно, кожний відчує, що тут, у місці, де Ви зійшлись, роїлась велика сила енергії та боротьби, словом, — „динаміка“ („Вир Революції“ ст. 85).

Але Поліщук тільки теоретичними міркуваннями про динамізм не обмежився, а відсилає нас до свого твору „Великий Хам“, що на думку Поліщука і Марка Терещенка є безумовно динамічний твір (там же ст. 86).

Для ясности нагадаємо зміст „Великого Хама“. Потоп. Ной забирає по 7-ми пар чистих і нечистих і т. інш., як у біблій. Після того, як Ной врятувався, то на radoшах напивсь і п'яний на вулиці заснув, а Хам — син Ной насміявся за це над голим і п'яним батьком. Сим і Яфет прикрили його, бо були чемними синами. За це Хам лишається без спадщини і кінець. Капустянський тлумачить так, що у Хама є лужі руки й вільний та сміливий дух. „І за ним, за його синами, міцними борцями — майбутнє“. (Капустянський „В. Поліщук“ ст. 62 — 63). Може тут є динамізм ідеї, що полягає в тому „знушанні“, як можна так висловитись, що Хам не наклав голого батька, але по суті ця біблейська тема занадто стара, статична, як змістом, так і формою, і нічого спільного немає з життям революції.

В інших творах В. Поліщук теж не дав динаміки. В „Книзі повстань“, „Сонячна міць“, „Радіо в житах“, то що, Поліщук, ідучи за Утменом уставляє радість життя у фізіологічних процесах, в буйному еротизмі, і прагне це все поєднати з пролетарською революцією. „Онан“ має на меті ушляхетнення проблеми сексуального явища — онанізму. В „Градації“ — читаємо підозрілу деталізацію опису полового акту. Можемо в Поліщука здібати нахил до списування зі смаком таких речей, як венерична хвороба то-що. Невже це потрібно для революції? Де ж рух? Де ж динаміка? Де ж індустріялізація, як домінанта літератури?

Мабуть уся справа динаміки полягає в формі, бо Поліщук кричить: „Геть рими, а хай живе асонанс та дисонанс!“

Щоб переконати, що в умовах нашого революційного життя рима є мертва форма і що на місце її повинен стати верлібр, Поліщук дає „своє“ тлумачення верлібру і наводить між иншим такі думки: „Треба вільно володіти матеріалом і розпорятися ним по своїй потребі, щоб матеріал залежав від творця, а не творець від матеріалу. Це шаблонна істина“ ..

„Я пишу вірші: наросла в моїй свідомості яскрава думка. Я її хочу сказати, вона виливається бурливим фонтаном у мене, і коли я вільний майстер, інтуїтивно схоплену фразу закріплюю олізцем на папері“. (Еврика!).

„Але досі у нас робили не так — пише В. Поліщук далі — думка втілена в образах або навіть передача тільки почуття рветься не механічними метрами, а стихійною мовою життя, а коли творець її буде брати й вгамовувати розміром та бити по голові римою, вишукуючи її, тоді основна цінність такої творчості безперечно пропаде, бо не буде передавати справжнього почуття, а буде підстругана цяцька, звичайно, з долею фальші“ („Вир. Револ. ст. 86).

Таким чином, у старій формі віршу дуже тяжко передати динаміку: цеб-то силу, рух життя. Поліщук навіть каже, що „не може бути динаміки в старій формі віршу“ (там же ст. 86). Це, звичайно, не заважає йому тут-же висловити думку, що „більшість“ творів великих письменників — динамічні (Леся Українка, Шевченко). Про непридатність старої форми віршу передати вільну бурливу думку ми вже чули, бо рима тяжка, рима штучна цяцька, рима не підходить. Але це не заважає Поліщукові в іншому місці написати, що він вибрав верлібр тільки тому, що він тяжчий, ніж стара строфіка та метрика. Як бачите, Поліщук у своїх теоретичних міркуваннях що до динаміки та верлібру крутиться в зачарованій колі, суперечить сам собі. Що до того, як Поліщук тлумачить верлібр, то на цьому не будемо довго зупинятися, бо все, що він написав про верлібр, не нове. Верлібр уводить у життя ще Рембо, а потім удосконалює Вергари, Утмен, Марінетті, Маяковський, Ігор Север'янін, Семенко і нарешті пристав до нього Поліщук.

Отже нового про верлібр нічого не сказав нам Поліщук. Це підтверджують навіть його прихильники, як Капустянський (В. Поліщук. ДВУ 1925 р.) та инші. Верлібром написані деякі байки Крилова, Глібова, верлібром користався й Шевченко. Сам Поліщук

підкреслює в бюлетені, що нічого нового не творимо, а треба взяти прозаїзми Уйтмена, екстравагантність Рембо, науковість Рене... складні ритми футуризму, абейстів, темп експресіонізму, утилітарність конструктивізму і т. д. і т. д. (ст. 2) і з цієї вінегрети будувати нову поезію.

Таким чином патетична „прокламація авангарду“ є повторення того, що було вже сказано в „Вирі Революції“ (в 1921 р.) Нового абсолютно нічого Поліщук не додав.

Це гучні слова й більш нічого. (Літер. газета № 21 стаття Війтівського). Яка цьому всьому причина?

Коли раніш, під час „Виру Революції“, В. Поліщук персбував у такому стані, що вважав за краще займатися теоретичними питаннями і то далекими від політики, або писати на біблійні теми, або смакувати всілякі сексуальні питання, то це цілком зрозуміло. Ідеологічно хитався наш поет. І справді шойно опинившись у таборі Жовтня, він почував себе трохи ніяково. В цьому Поліщук навіть сам признається в своїй автобіографії: (Іван Капустянський „Валеріян Поліщук“) „Політичну діяльність я вирішив залишити і віддатися цілком своєму протягові до письменства“. — Цеб-то стояти збоку, вишукувати щось нове, бо в той період „навіть поганенький поет уважав за святу повинність протягувати дроти у всесвіт“ (Шамрай. Укр. літ. р. ст. 175), „або підсувати зовсім не нове, але в новій формі“ (Музичка „Червон. Шл. 1927 р. ч. 2), „творити революцію в мистецтві“, не маючи для того ні засобів ні перспектив.

Але це було раніш, а тепер В. Поліщук стоїть міцно на радянській платформі, про що свідчать його твори: „Ленін“ то-що. І, проте, наш Поліщук далеко не вілішов в д колишнього Поліщука. Знов те ж саме уперте навіязування динаміки, знов підтасовування „не нового“ верлбру за щось новознайдене, знов та ж патетична ненависть до старої метрики та до її прихильників, знов те ж саме безпорадне намагання дати щось практично і знов повна відсутність самоаналізи та самокритики. Це відчувається в кожному творі В. Поліщука й особливо в „бризках мислі“, в його збірці „Козуб Ягід“. Присуд на цю книжку цілком влучно зробив М. Степняк (Черв. Шл. 1928 р. № 9—10 ст. 257).

А сьогодні вже не те, що було 1921 р. Сьогодні вже багато наших поетів і письменників відчули динаміку революції, відчули її силу, відчують і починають розуміти, що життя доокруги буває, що ми зростаємо. Вони знають, що революційна українська література — це виплід життя, отже злившись з революцією, вони передають це в своїх творах. А Валеріян Поліщук стоїть на місці й шукає динамічної форми в різних літературних істів, беручи їхні збочення на підвалину до конструктивного динамізму, а вся його сила скупчується в ненависті до всіх інших літературних течій. Чомусь наш динаміст не хоче зрозуміти, що всі його думки про динамізм — це тільки гола теорія, тільки гучні слова, більш нічого. Ніякої динаміки, а навпаки повна статика, як у творах, так і в думках. Повний відрив від життя, від революції, від індустрії. А замість цього, як зазначено, — досі на практиці маємо тільки динамічну ненависть до сучасної поезії, динамічну лайку всіх і вся та захоплення динамічним джаз-бандом і фокстротом, то-що. „Яка насолода сприймати організований рух“ (ст. 11). І виходить, що тільки і є організованого — це джаз-банд, фокстрот та „Бюлетень Авангарду“. Дійсно всі статті, всі розвідки, всі автори бюлетеня добре змовились між собою, щоб вилаятись — тільки й чуємо: дурні, Іванушки, літературні овечки, „Літературна Дегенерація“, то-що.

Із всіх зразків, вміщених в цьому бюлетені, найкращий образ індустрії пізації хіба буде такий: „Небо спускало клапті своєї спідниці, а вітер їх роздмухував. Мені було страшенно сумно“ (ст. 14).

Нам теж страшенно сумно!

Ів. Романченко

Альфонс Доде. Нума Руместан. Роман. Переклад з французької Аркадія Любченка. „Український Робітник“, 1928. Стор. 325. Ціна 2 крб. 50 коп.

Альфонс Доде — всесвітньо-відомий класик французької художньої прози XIX віку, а „Нума Руместан“ — один з найкращих його романів, один з найцікавіших в соціальному відношенні й найстиглиших — в художньому. А тому немає ніякої потреби доводити своєчасність його виходу в українському перекладі тепер, коли систематичне збагачення нашої перекладової літератури шедеврами чужоземної белетристики XIX сторіччя стоїть в програмі дня. „Нума Руместан“ безперечно заслуговував би не тільки перекладу але й компетентної вступної статті, якої в даному разі немає, і яка повинна була б вказати масовому читачеві на видатне соціально-сатиричне значіння роману і з'ясувати його загально-політичні обставини цеб-то реальні історичні передумови його політичного змісту. Ці обставини вважається в самому романі за загально-відомі; і вони справді відомі навіть сучасному французькому читачеві. Але наш масовий читач є в іншому становищі: що до політичної історії Франції сімдесятих років, а тому він потребує хоч невеликого соціально-історичного коментаря. Але спершу декілька слів про характер самого перекладу.

Переклад Аркадія Любченка намагається перш за все точно відтворити оригінальний текст. Принципово, проти цього нема чого заперечити, тим більш, що така є

основна тенденція сучасного художнього перекладу взагалі, і що, з другого боку, стилістична майстерність А. Любченка добре відома нашому читачеві з його оригінальної белетристики, гарантує його в цілому від порушення певних норм української літературної мови. Проте, де в чому точність перекладу переходить, на цей раз, межі; зокрема чи потрібно було залишати стільки слів та виразів за французькою чи українською транскрипцією без перекладу? Зрозуміла річ, не можна перекладати те, що принципово не дається перекласти, напр. коли провансальський хуршик спершу вимовляє фразу „я піду дати кон'ям вівса“ провансальською мовою, а далі, за вимогою своєї господині, повторює її ляманною французькою мовою (що в ній до провансальських слів додано французьких граматичних закінчень), — то тут жодний перекладач зовсім не міг би зробити інше, аніж А. Любченко, який подає обидві фрази латинськими літерами й додає український переклад в дужках (стор. 60). Але коли за ту ж саму господиню мовиться: „Вона належала до тієї групи провансальської буржуазії, що перекладає „Réaigé“ через „Réchège“, і певна, що вимовляє правильніше“ (стор. 60), — то тут треба було б відкинути латинський шрифт і дати обидві форми цього емоційного виклику (провансальську „pekaïre“ та францизовану „пешер“) за українською транскрипцією. Не було теж жодної потреби передавати численні провансальські виклики, що оздоблюють мову дієвих осіб („бе“, „те“, „вет“, „авай“ і т. і.), латинським друком, так що навіть залишається незрозумілим, чого хотів перекладач досягти: вказати на те, що ці виклики не французькі, а провансальські? але можна було б на це вказати курсивом; більшої мовної екзотики? — але ця екзотика суто графічна, а не мовна. Вже зовсім не припустимо — залишати без перекладу такі чисто французькі слова як „patois“ („жаргон“, стор. 60) або „français“ в значінні „французька мова“ (стор. 60 — 61).

На теж саме зловживання галіцизмів натрапляємо в українських транскрипціях. Звичайно, такі французькі слова як „мосье“, „мадам“, „машеузель“, можна вільно давати в транскрипції через їхнє інтернаціональне поширення. Але масовий читач не повинен знати, що множина від „мосье“ буде „месье“; а в такому урочистому виразі, як „месье“ артисти Французької Комедії“ (стор. 278) українське „панове“ було б, на наш погляд, доречнішим.

Все це, зрозуміла річ, дрібнички супроти загальної сукупності перекладу, що загалом виконаний більш ніж задовільно. Але дрібнички ці впадають в очі й можуть стати за перешкоду для наслідування. До того ще й в словах та виразах, що надруковані латинським шрифтом, трапляється на цей раз саме стільки друкарських помилок, скільки можна було наперед гадати, щоб-то пересічно по одній помилці на кожні два слова; через це читач навіть більш менш знайомий з французькою мовою, не завжди розбереться в змістові; все це зменшує приступність перекладу для широких читачьких верств.

А тимчасом, саме цей роман Альфонса Доде заслуговує того, щоб видати його в загально-приступній формі; це не лише — видатний пам'ятник художньої прози XIX століття, але, крім цього, яскравий історичний документ „громадянської психології“. Доде взагалі майже не має творів, які не мали б певного громадського значіння, але ніде не підходить він так близько до соціальної белетристики (в дусі Золя), як в „Нума Руместані“, — в цьому запальному памфлеті на політичні будні французько-парламентського життя. На перший погляд здається, що Доде просто змальовує в комічному освітленні національно-психологічні риси південних французів (провансальців) в їхній політичній діяльності: — їхню легковажність, несталисть, непридатність до систематичної праці, прихильність до одурювання й себе й других звучними фразами, різкішими обіцянками, фантастичними проектами і т. і. В цьому „Нума Руместані“ безпосередньо межує з провансальськими гумористичними романами Доде (що з них найкращий славновісний „Тартарен з Тараскону“) і робить враження сатири не соціальної, а вузько національної. Проте, досить звернути увагу на той факт, що центральний персонаж роману — депутат та міністр народньої освіти Нума Руместан є лідер правих партій, щоб-то роялістів, що його остаточні загоди торкаються відновлення Бурбонів на французькому престолі, що дія відбувається за часів президентства Мак Магона, коли сподівання французьких роялістів справді були близькі до здійснення, — досить звязити все це, щоб зрозуміти, що сполучення провансальського походження героя з крайньою реакційністю в цій книзі не випадковий збіг, але вдалий стилістичний захід.

Дійсно, реакційна партія „легітимістів“, що несподівано дістала в палаті депутатів третьої республіки коли не більшість, то сильну та одностайну меншість, складалась головню з провінційального шляхетства, а також з провінційальної дрібної та середньої буржуазії; в територіальному відношенні головною її постачальницею й була південна Франція, що культурно відстала та ще не пережила — в протилежність столичній буржуазії — ані ідеологічного впливу католицизму, ані політичних ілюзій конституційної монархії. Після розгрому Паризької Комуні та моральної „декапіталізації“¹⁾ Парижа (довгочасне перебування парламенту в Версалі, масове висування провінціалів в армії

¹⁾ Цеб-то позбавлення значіння Парижа, як столиці.

та урядництва й т. и.) цей реакційний південь підвів голову, вимагаючи негайної реставрації Бурбонів — на велике здивування Тьера та Гамбетти і почавши з заміни цих останніх маршалом Мак-Магоном — напевним монархістом та клерикалом. І от Доде в особі провансальця Нуми Руместана бичує роялістів-міністрів третьої республіки, виявляє їхній фразистий апломб, їхню невмілість та нехіль з йматись серйозною політикою, їхній безсоромний цинізм, що до використання політичної влади для особистих справ. Тим Доде надзвичайно вдало нагадує паризький ліберальний буржуазії та всій французькій інтелігенції, що ці реставратори то — нащадки провансальської земельної аристократії та ретроградної середньої й дрібної торговельної буржуазії, — тих паразитарних груп суспільства, що вироджуються. В цьому — основний соціальний зміст роману.

Л. С — вич

Йозеф Рот. Отель Савой. — Переклад з нім. М. Ільтичної. „Український Робітник“, 1928, тир. 3160, ст. 133, ц. 1 крб. 20 коп.

Роман Й. Рота, що з'явився 1925 р. в російському в-ві „Прибой“ і що його тепер „Український Робітник“ пропонує українському читачеві, становить скорше мемуарно-документальну цінність, не позбавлену проте й суто літературних якостей. Упевнює в цьому насамперед метода подачі матеріалу в формі щоденника, що його пише колишній учасник світової війни, солдат-поворотець, який зупиняється в отелі „Савой“ невеличкого фабричного міста на австро-російському кордоні. Саме отель і стає тим локалізаційним тлом, що об'єднує матеріал роману: бо ні викриття інкогніто ліфтового служки Ігнаца (що виявляється в кінці твору, яко власник отелю), ні ціла низка персонажів, що зустрічаються в романі, не поєднуються в суцільну низку ситуацій, не складають фабули, а так і залишаються сюжетно-відокремленими шкідцями. Завдання твору й хотілося б бачити — з одного боку в характеристиці, з другого — в змалюванні побуту німецького міста часів інфляції.

Одна з головних характеристичних ліній є лінія самого героя. Повернувшись з полону й потрапивши до отелю, він з приємністю відчуває комфорт:

Я радію нагоді знову змінити старе життя (4). Проте це „зоологічне“ чуття швидко зникає: бувши свідком смерті жебрака — клоуна, мешканця отелю, герой нотує —

Отель мені більше не подобається; не подобається пральня, що душить людей, не подобається прикро доброзичливий служка при ліфті, не подобаються три поверхи в'язнів. Отель „Савой“ ніби світ: зовні він блищить, розкіш лине з поверхів, але в сусідстві з богом, вгорі, живуть у ньому злидні. Вони поховані в повітряних трунах, і ці труни нагромаджено над затишними кімнатами ситих, що сидять внизу в спокої й добробуті, не відчуваючи тягару від цих легко стесаних трун (30).

Та побачивши соціальні противенства, герой ще залишається індивідуалістом; це виявляється в його відмовленні допомогти Звонімірові, своєму військовому приятелю, який хоче робити революцію:

Я один. Моє серце стукає тільки для мене. Робітники страйкарі мені без діла. Я не маю нічого спільного ні з юрбою, ні з окремими людьми. Я людина холодна...

— Кожна людина живе в якомусь товаристві, — каже Звонімір.

В якому ж товаристві живу я?

Я живу в товаристві мешканців отелю „Савой“ (66).

Як і треба чекати, герой не залишається на цій стадії світогляду, а під впливом фізичної праці в невеличкому колективі робітників змінюється:

Ми всі чотирнадцять — як одна людина (77).

Я вже більше не егоїст (78).

Поза цією головною характеристичною лінією є ще дві: з одного боку — змалювання капіталістів, з другого — пролетарів. Усе завершено революцією, що її швидко душить регулярне військо. Отель „Савой“ згоряє, і цим знищується тло твору, який кінчається від'їздом автора.

Як видно, центр ваги твору — в матеріалі; тому, зрозуміло, стилістичний момент не домінує. Відзначимо в останньому два зафарблення: іронічне (в змалюванні капіталістів) та співчутливе (що в ньому виступають пролетарі). В підвійній трактовці фігурує революція: *de jure*, принципово, герой їй співчуває, *de facto* — він не може не бачити її безсилля поліпшити життя робітників; ця подвійність ставлення одбивається й на змалюванні, де — не — де іронічному: невисловленим контрастом брешить Російська Революція, що її свідком автор був.

Характер гумору Й. Рота — скорше англійський, як і взагалі на всьому творові лежить тавро певної стриманості; чи походить вона від впливу на автора відповідних

зразків, чи це тільки наслідок використання „об'єктивної методи“ змалювання (слова й рухи, особливо наявні в інтризі з Стасею), — с-азати важко. Що правда, зазначений „об'єктивний метод“ іноді спричиняється до певної поверховости змалювання; нею, між иншим, позначено й вищезгадувану еволюцію інтелігента — героя.

Не зважаючи на це, певну вправність безперечно слід визнати авторові. Місця, що відгонять тенденцією, як прим., малюнок сну —

Уві сні я бачив Санчіна: мені здавалося, ніби він устав із своєї глеюватої домовини і голиться, а я подаю йому кухлик з водою; він бере глину і намазує собі нею обличчя, ніби це мило. „Ще я можу“, каже він, „не дивіться під руку“; і я засоромився, дивлюся вбік, на його труну, що стоїть у кутку (52) —

у творі поодинокі. Взагалі ж його написано діловою мовою, вільною від експансивної імажінативності та сентиментального ліризму:

„м, цим людям, дуже зле; велетнем, ніби той мур. стовбичить перед ними їхнє горе. Як спіймані мухи, за рузли вони в порохняву сірих турбот, уперто намагаючись вихопитися з їхнього полону. Одному бракує хліба, а другому він гіркий. Той хоче бути ситим, а цей вільним (104).

Переклад загалом добрий. Стилістичних хиб можна занотувати небагато. Так, на стор. 12 читаємо:

двері було замкнено, —

зворот, з погляду стилістики мови, недозволений (треба „...були замкнені“). Так само, якщо можна погодитися з виразом

Отель „Савой“ мені здається більш європейським (3)

то суворе заперечення викликає на стор 20 —

Найбільш небезпечна людина;

(треба — „найнебезпечніша“). Нарешті, хибним здається погодження компонентів речення на стор. 113.

Його величність прийшла на кладовище один і пішки.

Якщо вже писати „прийшла“ (згода з „величністю“), то треба й „одна“ (або, ще краще, „сама“); якщо ж залишити „один“ (чи „сам“), то треба й „прийшов“. Перший варіант (погодження в жіночому роді) здається милозвучнішим та відповіднішим до іронічного плану.

Загальна хибя доброго з зовнішнього боку видання — відсутність передмови, конче потрібної до твору мало відомого перекладного автора.

Гр. Майфет.

Фрідріх Шіллер. Вільгельм Телль. Драма на 5 дій. Звірив з текстом оригіналу, виправив і зредатував Д. Загул. Видавництво „Український Робітник“. Харків 1928. Стор. VIII — 166. Ціна 1 крб. 15 коп.

Як відомо, Б. Грінченків переклад Шіллерова „Вільгельма Телля“ відзначається не тільки великою точністю, але й чималими суто-художніми якостями; і коли можна думати, що віршова мова Б. Грінченка загалом надто прозаїчна, то, з другого боку, треба визнати, що в даному разі — при перекладі „Вільгельма Телля“ — ця загальна хибя до певної міри обернулася в позитивну рису. Адже і сам Шіллер користався, коли творив „Вільгельма Телля“, спрощеним літературним стилем, намагаючись погодити стиль твору з його „громадянською“ тематикою за допомогою певного „соціального кольориту“ мови; впровадити кольорит „локальний“, щоб-то офарбувати мову твору швейцарськими діалектизмами, він, певна річ, не міг, бо це б суперечило основним принципам його поезики (і поезики всієї його літературної епохи), але заставляти персонажів „Вільгельма Телля“ — швайцарських середньовічних бюргерів та селян — говорити такою ж пишною й повною метафоричних висловів мовою, як, напр., двірських у „Марії Стюарт“ або в „Орлеанській дівчині“, — він теж не хотів. В наслідок того, художній язык „Вільгельма Телля“ наближається до прозаїчного в тій мірі, в якій взагалі він сполучний з німецьким класицизмом і, зокрема, з літературним жанром „віршової історичної драми“; стилістично твір спрямований не на метафоричні багатства художньої мови, а на простоту й лаконичну вимовність, і саме тому Б. Грінченкові пощастило дати переклад „Вільгельма Телля“ адекватний оригіналові не тільки в змісті, але й в стилістичному відношенню.

Однак, швидка еволюція українського літературного языка протягом останнього двадцятиліття привела до того парадоксального факту, що язык Грінченкового перекладу „Вільгельма Телля“, датованого 1908-м роком, мусить видаватися сучасному масовому читачеві орибізно так само застарілим, як німецький язык оригіналу, датованого 1804 роком, — сучасному німецькому читачеві. Можливо, що в очах знавця й аматора віршової мови — в очах висококваліфікованого читача — цей факт надає перекладові Грінченка особливої

естетичної цінності, бо він ще на багато збільшує стилістичну адекватність перекладу до оригіналу, але масовий читач, певна річ, не може задовольнитися подібними міркуваннями. А тим часом „Вільгельм Телль“ є класичний драматичний твір, не позбавлений до того ж в тематичному відношенні певної революційності (про це див. далі), отже до вимог масового читача долучаються вимоги театральної сцени, для якої архаїчний відтінок перекладу Грінченка цілком непридатний¹⁾

Всі ці міркування заставляють нас позитивно оцінювати спробу Дм Загула — модернізувати мову перекладу Грінченка, залишаючи не рушені ті часті тексту, які модернізації не потребували. Завдання це виконав Дм Загул надзвичайно старанно й обережно; дрібних текстувальних змін впроваджено величезну кількість (напр., з ста початкових віршів третьої сцени третьої дії сорок так чи інакше змінено, — не лічачи змін ортографічних); і не вважаючи на те, художні стійності тексту Грінченка осталися нерушені, і весь переклад має право й далі носити ім'я Б. Грінченка, — так сумлінно поставився Дм Загул до літературної спадщини свого попередника. В цім легко перевіритися, коли визначити основні лінії, по яких ішло перероблення тексту (беремо далі приклади з вище показаних ста віршів, — ст. 85 — 90 нового видання, ст. 59 — 62 старого видання 1908 року, — щоб не утрудняти умов перевірки, які й самі від себе важкі через те, що нема нумерації віршів):

1) Систематичне усунення Грінченкових акцентологічних вільностей, що, як відомо, нині роблять далеко не таке добре вражіння, як двадцять літ тому. Приклади: „ото висить намісник“ (перше було: „ото намісник висить“); „на горах тих є дерева такі“ (перше: „на тих горах дерева є такі“); „Це-Телль — господар чесний і поважний“ (перше: „Це-Телль, поважний, чесний господар“).

2. Сильне скорочення граматичних архаїзмів. Сюди належать, перш за все, так звані „членні“ (довгі) форми прикметників, які в тексті Грінченка подібються на кожному ступні, а в Дм. Загула усунені не всі, але в переважній кількості випадків (як і слід було). Характерний приклад:

То прийдеш ти в долини широчезні,
Де вже не з гір розбурхані струмки,
А тихі річки течуть спокійно.

Раніш було:

То прийдеш ти в широкії долини,
Де вже не з гір бурхливіі струмки,
А тихіі річки течуть спокійні.

На наш погляд епітет „тихії“ набуває в Загуловій редакції особливої художньої вимовності, в наслідок усунення решти членних форм в межах того самого речення. — Інші граматичні виправлення мають дрібніший характер і подібуються рідше. Кільки прикладів (по одному на кожен тип): „звіря“ (перше було: „звіра“); „це“ (перше „се“ і „то“); „за нього“ (перше: „за його“); „зламав наказа“ (перше: „зламав наказ“); „королеві“ (перше: „королю“); „як би той ліс їх не спиняв, та не стояв на варті“ — перше: „як би той ліс їх не спиняв, отам як сторож ставши“.

3) Зміна порядку слів, „мов небо гарний край той“ (перше: „як небо край той гарний“). Цю лінію перероблення (доволі рідку, коли вона не зв'язана з зміною наголосу) ми вважаємо — відмінно від інших ліній — за зайву, бо порядок слів у Б. Грінченка ніколи не буває такий штучний, щоб утрудняти розуміння.

4) Модернізація словарного складу. Цей вид змін з природи своєї найрозмаїтший і міркувати про нього — найтрудніше. Не всі виправлення, що поробив Дм. Загул в цім напрямку, здаються нам безперечно доцільними; і коли не можна не погодитися, напр., на такі зміни, як „глетчери“ (замість колишнього „крижника“) або „затоки“ (замість колишнього „сага“, ст. 3), то навряд, чи треба було замінити „справді“ через „дійсно“. Але в таких діл вгадали не можна обійтися без певної домішки суб'єктивізму, і найголовніше те, що в лексичнім переробленню Дм. Загула ця домішка все ж залишається мінімальна.

Як видно, стилістичний напрям перероблення не давав можливості скористатися з цього перевидання, — щоб збільшити міру точності Грінченкового перекладу; та в тім і не було великої потреби. На жаль, Дм. Загул в деяких — що правда, одиничних — випадках робить навпаки, — напр., коли він пише: „Від нього б тут не стало гірше жити“, замість давнішого: „Від того б тут не стало гірше жити“. Як видно, редактор не помітив, що „того“ в Грінченковому тексті — займенник середнього роду (а не мужького) і стосується не до „бриля намісника“, а до всього попереднього речення, як

¹⁾ Симптоматична що до цього поява анонімного прозаїчного перекладу „Вільгельма Телля“ (у виданні „Книгоспілки“, без року) в серії „Театральної бібліотеки“, — перекладу до речі, такого скороченого й спрощеного, що він, на наш погляд, зовсім не виправдує свого підзаголовку: „Трагедія (?) в 4-х (I) діях Шіллера“.

ясно показує німецький текст: *Es sollte drum nicht schlechter stehn ums Land*; „drum“ значить саме „від того“.

Отже редактор поставився до основного Грінченкового тексту „Вільгельма Телля“ (до тексту діалогів і монологів) з належною увагою і не спробував самостійно перекласти драму на - ново. Зовсім іншої лінії держиться він супроти тексту віршових ліричних пісень (вставлених Шіллером в основний текст), а також супроти прозаїчних „сценичних ремарок“. Тут він багато перекладає наново — і знов же має на те поважну підставу; бо ліричні часті „Вільгельма Телля“ мають, в перекладі Б. Грінченка, дуже сумнівні художні стійності, а сценичні ремарки були первісно перекладені вельми недбало. Двох невеликих прикладів досить буде, щоб показати, як точність перекладу збільшилася в новій редакції:

„І звуки чарівні Він чує вві сні Мов голос сопілки Мов райські пісні“ (ст. 4), — Перше було: „І співи солодкі Він чує вві сні Мов янголи в раї співають пісні“ (ст. 5) розбивкою виділене те, що випущено в Грінченковому перекладі і відновлене в Загловому (порів. текст оригіналу: *Da hört er ein Klinden, Wie Flöten so süß, Die Stimmen der Engel im Paradies*); так само і в другому прикладі:

„По той бік озера видно зелені луки, села та двори в Швіці, що купаються в ясному сонячному сяйві Ліворуч од глядача показуються шпиль гірського кряжу, повіті хмарами“ (ст. 3), — перше було: „По той бік озера видно зелені луки та села у Швіці, сонцем осяяні. Ліворуч од глядача скелі, хмарами повіті“ (ст. 5); порів. текст оригіналу: *Ueber den See hinweg sieht man die grünen Matten, Dörfer und Höfe von Schwytz im hellen Sonnenschein liegen. Zur linken des Zuschauers zeigen sich die Spitzen des Haken, mit Wolken umgeben.*

До нового видання додано вступну статтю В. Арнаутова „Фрідріх Шіллер“ (стор. III — VII) таку коротку, що в ній про „Вільгельма Телля“ говориться дослова так: „Не дивлячись на злий стан здоров'я, Шіллер вперто працював над новими історичними драмами. Він написав „Марію Стюарт“ (з історії Англії), „Орлеанську дівчину“ (з історії французьких селянських повстань підчас боротьби Англії з Францією¹), нарешті, 1804 р., „Вільгельма Телля“ — з історії боротьби швайцарів за свою свободу (проти австрійського гніту)“.

От і все. Сумніваємося в доцільності таких передмов. На наш погляд, класичний літературний твір треба видавати або без ніякої передмови, або з такою, яка не обмежується на сухій схемі літературної біографії. Видавництво волило дотримати лозунг: передмова, щоб там не знати що²; але бувають випадки, коли мінімальну кількість (4 сторінки невеликого формату) не можна поєднати з доцільною якістю.

А тим часом, саме „Вільгельм Телль“ вартий докладного історико-літературного впроваду, і саме у виданні, призначенім для широких читачьких кол. Було б дуже корисно простежити, як основний намір Шіллера — створити історичну драму революційного змісту — натрапляє тут на вплив його соціального оточення, який заставляє його вносити в драматичний сюжет величезну кількість застережень і виправдуючих обставин³, як, в наслідок того, конкретний сюжет твору набирає виразного реакційного характеру („правомірна“ політична революція в „Вільгельмі Теллі“ виразно протиставлена „неправомірній“ соціальній революції); і як в окремих місцях пісні загальний революційний настрій все таки пробиває собі дорогу через хитромудре поєднання сюжетно-композиційних ситуацій. „Вільгельм Телль“ — чудовий зразок внутрішньої суперечності художнього твору: драма, утворена, кінець-кінцем, відгомонами французької революції, пробує зректись свого походження і протиставити йому свою дуже консервативну ідеологію, і все-таки остається — в свідомості своїх сучасників і найближчих двох поколінь — твором революційним. Масовий читач, без сумніву, багато виграв би від компетентного освітлення цієї сторони „Вільгельма Телля“.

В. Державин

Б. Альперс. Как смотреть и оценивать спектакль. „Молодая Гвардия“. 1928. Стр. 38. Ц. 25 коп. Тир. 4.000.

З минулого сезону, коли по всіх театрах Союзу позначився помітний приплив організованого робітничого глядача — особливо відчувається потреба допомогти цьому новому глядачеві розумітися на тому, що дають йому театри, вироблювати свої критерії для оцінки вистави. Масовий глядач має ще мало диференційовані смаки, вистава часто-густо подобається йому, як суцільний комплекс; не завжди він розбирається у тому, що саме найбільше промовило до його, — чи сама п'єса, чи режисерське подання її, чи художнє оформлення вистави, чи самі актори, стиль їхньої гри, то-що. Отже й потрібна

¹ Чудне означення сюжету „Орлеанської дівчини“! Ми розуміємо, що хотів тут сказати В. Арнаутов; але його спроба — подати в однім вставнім реченні і історичний сюжет драми й поглиблену соціологічну інтерпретацію останнього — терпить повне фіаско. Рядовий читач питає, з справедливим подивом: хі а релігійно-національна місія Жанни д'Арк і її військова допомога французькому королеві в боротьбі з англійцями — „селянське повстання“?

елементарна література, що мусіла б допомогти ліквідувати помалу театральну неписьменність, привчати разом із тим глибше продумувати, диференційованіше судити виставу.

На жаль зазначена вгорі книжка не дає ніяких вказівок до зазначеного в її заголовкові питання: не навчає вона в будь-якій мірі ні того, як треба дивитись на виставу, ні того, як її цінувати. На перших сторінках цілком слушно підкреслює автор ролю глядача в будіванні вистави, але на жаль припускає деякі мало з'ясовані твердження. Надто загальними словами говорить він про соціальне замовлення, що його дає глядач акторові; малодосвідчений в театральній справі читач не розумітиме, про що саме йде тут мова — чи про той складний процес впливу глядача на театр, що відбувається протягом певного часу, чи про окрему виставу. Ризиком є й твердження про те, що „в театрі при оцінці завжди матиме рацію глядач“ (9). На окремих прикладах автор намагається з'ясувати свої „принципові“ тези, але з цим шастить йому дуже мало. З злизуванням дізнаємось ми про те, що суспільство Миколаєвої доби усвідомило собі в Гоголевому Ревізорі мерзотність толішньої бюрократичної Росії (14) — аджеж можна тут говорити лише про дуже ріденьку плівку того суспільства. Дуже спрощено з'ясовує автор і генезу класичного балету: що галузь мистецтва розуміє він лише, як сласну розвагу аристократичного суспільства, що вже віджила тепер свій вік. Надто легковажно й спірно тлумачить він Меєрхольдові „Мандат“ (23) „Лес“ (32). Ще гірше стоїть справа з ставленням „Смерть Иоанна Грозного“ в МХАТі; як на нього, ця вистава дає радянському мішанству змогу зрозуміти її, як нияк на сучасну політичну ситуацію (30). І таких тверджень — суб'єктивних — незрозумілих, непередуманих у цій маленькій книжці багато. Автім не з'ясовує вона того, що перш за все входило в її завдання. Поверховий же характер викладу, скороспінні судження аніяк не навчать глядача ставитися до театру з більшою повагою й перетворювати „смотрение на сцену“ в самостоятельный творческий акт“, як про це автор говорить, цього твердження свого не конкретизуючи і нічим не доводячи.

П. Рупін

Пиксанов, Н. К. — Областные культурные гнезда. Историко-краеведный семинар. Гос. Изд-во. М. 1928. 1 р. 60 к. 148 ст. тир. 3000 экз.

Книга Н. Пиксанова підносить нову й важливу проблему в краєзнавстві — вивчення краєвих культурних гнізд, їх ваги, а з тим і перегляд питання, як будувати схему історії руської культури. Ми не збираємось надто високо оцінювати можливе значіння цієї роботи — радше мова може бути тільки про уточнення, виправлення й деталізацію схеми еволюції руської культури, одначе і в цім, скромнішим ніж у Н. Пиксанова розумінню, проблему краєвих гнізд треба палко вітати й поставити в ряд актуальних проблем сучасності.

Н. Пиксанов сам зазначає, що піднесення краєвого принципу починається ще 1913 р., і характеристичне саме те, що аж через п'ятнадцять літ питання це знов (і, певна річ, не випадково) постає, набираючи особливої ваги.

Проблема краєвого принципу найтісніше зв'язана з краєзнавством з одного боку і літературознавством з другого, і може слід закинути авторові те, що теми власне краєзнавчі супроти тем літературних розроблені більш випадково і не так старанно. А в тім ця хибу легко з'ясувати, бо автор спеціаліст-літературознавець.

Книга Н. Пиксанова складається з двох частин. Перша частина (ст. 1 — 72) подає докладну й детальну статтю автора, що доводить його теорію, друга частина (ст. 72 — 145) являє собою теми, запитальні і бібліографію про тих робітників, що зацікавившись якою-небудь темою, могли б почати її розроблення. Ця частина дає мінімум відомостей, але мінімум цілком достатній для того, щоб він міг стати трампліном для самостійних дослідів.

Вступна стаття авторова починається з ряду цікавих міркувань з приводу питання про централізованість культури взагалі. Н. Пиксанов посилається на певну децентралізованість культури германської, італійської і протиставить її цілком централізованій культурі Франції.

Академик С. Ф. Ольденбург в своїй рецензії на книгу Н. Пиксанова („Читатель и писатель“ № 26, 1928) відзначає, що цей погляд автора помилковий: виявляється, що французька культура більш децентралізована, ніж може думатися. С. Ольденбург доповнює цю частину тверджень Н. Пиксанова кількома фактами, що стосуються Англії.

І от виявляється, що відношення центру й краю, того, що инколи з відтінком погорди узивають провінцією, для руської культури просто нез'ясоване. „Этот вопрос — пише Н. Пиксанов — застає нашу научную мысль врасплох“. (Ст. 13). Автор дає багатий, передуманий і оброблений матеріал, а проте... не дає ніякої категоричної відповіді і на поставлене питання і, певна річ, має на те підставу. Мабуть до Росії не можна підходити з мірками заходу і навіть саме поняття краєвої („областной“) культури в цих двох випадках не зовсім тотожне. От означення авторове, до якого ми дозволимо собі приєднатися: „Культурным гнездом назовем не механическую совокупность культурных явлений и деятелей, но тесное единение их между собою, некоторое органическое влия-

ние... Культурное гнездо в собственном точном смысле должно обладать... тремя постоянными признаками: определенный круг деятелей, постоянная деятельность и выдвижение питомцев" (ст. 60, 63).

В світлі цього означення найвиразніше виступає „Казанське“ гніздо, гніздо Помор'я й Україна. До матеріалу, що автор подав про Помор'я, додаймо характеристичну цитату з „Дневника“ Никитенка. Говорячи про портрет архірея в сійському монастирі, написаний самоуком - селянським хлопчиком з якогось села під Архангельськом, він додає: „Видно, родина Ломоносова не оскудеває талантами“ (І. 344. 16 авг. 1834 р.).

Розглядати Україну, тільки як „областное гнездо“ велико уської культури було б, певна річ, смішно, і Н. Пісанов правильно обмежується тільки розглядом літературної (а не загально-культурної) сторони впливу, вказуючи, що вплив цей був обоюстороннім, свого роду дифузією двох культур. В цій найважливішій особливості і специфічності цієї теми. Точно відмежувавши ролю Слобідської України від надніпрянської, Н. Пісанов відзначає цю особливість. По за тим його матеріал, що стосується України, більше сировий фонд для розроблення, ніж саме розроблення.

Тут в бібліографії великі пропуски і важливі прогалини, викликані тим, що Н. Пісанов, як видно, зовсім не знайомий з літературою останніх років, що з'явилася українською мовою. Тим часом, література ця такого роду, що дає можливість не тільки видвигнути ряд нових тем і питань, але деякі з них і розв'язати. Зокрема на українському ґрунті має вагу питання про „київське гніздо“, що дало хоч-би Лескова (приділяти його до „орловського“ гнізда можна тільки до певної міри), питання про відношення „великоруського гнізда“ до української культури не тільки в умовнім поставленні його для нового часу, але більше може і для петровських часів. Аналогічна „зворотна“ тема в Н. Пісанова є (див. ст. 79). Труд К. Харламповича дає тільки деякий несистематичний матеріал.

Н. Пісанову закидають, що його робота сходить вправо до „отправления по этапу культурных деятелей на место их первоначального жительства“. Для відтворення правдивої історичної перспективи така робота конче потрібна. Письменник може бути спокійний. Заслання це тимчасове, а в результаті він стане на вищому й правильнішому місці, ніж досі.

Книжку Н. Пісанова вітаємо.

Сол. Рейсер

Песталоцці. Вибрані твори. За редакцією проф. М. І. Гордієвського пр. А. Г. Готалова-Готліба та В. О. Чудновцева. Одеське Наукове при Українській Академії Наук Товариство Секція Педагогічна № 2. Класики Педагогіки. Випуск І. Одеса 1928, 165 стор. ц. 1 карб.

Значіння, що його має для українського культурного життя вихід цієї книжки, далеко виходить за межі вузько-педагогічних інтересів. Переклад, поданий за редакцією професорів Готалова-Готліба та Гордієвського, справді, може стати зразком не тільки науково-точного, але й художнього перекладу. Перекладачі дали своєрідний стиль виразів його. Отже, в читача складається враження, що він почуває живу розмову, живий голос самого „старика“ Песталоцці.

Минулого року (17 лютого 1927) ми святкували сторіччя з дня смерті Песталоцці, і з приводу цього докладно переглянули літературний спадок та життєвий вплив його ідей на розвиток педагогічно-освітньої думки. Виявилось, що постать Песталоцці, як мислителя, педагога - практика та теоретика, автора художніх творів, громадського діяча, політика, — надзвичайно складна й повна суперечностей. Не кажучи вже за те, що за свій довгий вік (1746 — 1827) Песталоцці пережив низку внутрішніх і зовнішніх радикальних змін і переворотів, що він 80-ти рі ним старцем сам відкинув багато своїх попередніх переконань, — навіть коли взяти твори його та його діяльність будь-якої певної доби — і там ми не знайдемо чіткої лінії, і там — все бурхливе море суперечностей. Отже, з Песталоцці можна „зробити“ й добродійного консервативно-релігійного філантропа, який більш за все боїться революцій, і сухого вузького дилакта - школознавця, й захисника трудового виховання, й навіть революційного борця... Звичайна річ, що „справжнього Песталоцці“ (за висловом Зейделя) можна побачити тільки там, де твори його вільні від всяких перекручувань, що їх так багато було в старих виданнях Песталоцці. Звичайна річ, також, що зрозуміти цю суперечну й бурхливу думку можна тільки на тлі певної соціально-економічної доби. Коли ми підійдемо до Песталоцці з аналізом, що відповідає цим двом вимогам, то перед нами виникне одна з найцікавіших постатей перехідної доби народження промислового капіталізму. Геніальний педагог, з великим серцем, повним самозабуття й саможертви, з дитячим розумом, що шукає з молодцями до глибокої старості все одного: як поліпшити стан бідного людства? Як допомогти пригнобленим?

Отже, треба визнати за цінне й потрібне для нашого культурного життя — знайомство з цим „великим чудачком“.

Для того, щоб оцінити вибір матеріалу, поданого в українському перекладі в даній збірці, конче потрібно було б мати перед собою план вивчення. В цьому першому випускові маємо, власне кажучи, лише „перші кроки“ Песталоццієвого шляху розвитку;

„Щоденник про виховання сина“ (1774 р.) та твори („листи“) про будинок для бідних дітей в Нойгофі (1777 — 78 р. р.). Але педагогічну діяльність свою Песталоцці розгорнув аж через 30 років після цього, а закінчив перед смертю 1827 року. Отже, за цей час написав він 12 — 20 томів (в різних виданнях). Що саме з цих творів увійде в склад нашого українського видання? Яку частину цього видання становить перша книжка? Чи мають на меті видавці освітлювати також детально й інші етапи розвитку Песталоццієвої думки? На жаль, за браком всіх цих відомостей, ми повинні мимоволі розглядати книжку ізольовано, а це до певної міри перекручує перспективу оцінки.

З 165-ти сторінок книжки, лише 72 присвячено хрестоматійному матеріялові, щоб-то перекладам першоджерел — щоденника та листів Песталоцці про Нойгофський будинок, решта тексту складається зі статтів, приміток та бібліографічних покажчиків, складених проф. Готаловим та Гордієвським. Така пропорція надає книзі солідно-наукового характеру і дає змогу не тільки переглянути сторінки Песталоццієвих творів, як це ми звикли робити по старих російських перекладах (Видання Тихомирова), але й простудіювати їх. Деякі заперечення й непорозуміння викликає бібліографічний покажчик: автори подають 1) твори про заклад для бідних дітей у Нойгофі (джерела, листи Песталоцці та література біографічного змісту) 2) короткий покажчик видань творів Песталоцці і літератури про нього за останні п'ять років. На кого обчислений такий покажчик? Очевидно, тільки на спеціаліста, що вже знайомий з фундаментальними роботами про Песталоцці і що цікавиться лише новиною в цій галузі. Але не все, що нове (зокрема в західно-європейській літературі), те й найцінніше. Замість такого виділення „нової літератури“ чи не вартіш було б виділити марксістське освітлення Песталоцці? — Деякі з бібліографічних вказівок анотовані, але далеко не всі, та й анотації здебільша занадто поверхові.

Що до змісту самих вибраних уривків, то вони нерівноцінні: „Щоденник“ про виховання трьохлітнього сина Песталоцці, Жаклі, — цікавий лише як зразок безпорадності педологічної й педагогічної думки майбутнього педагога. Нещасний Жаклі, можна сказати, був за „експериментальне звірятко“ для свого батька, що на ньому він робив свої перші спроби: ми знаємо, що ця сама дитина, яку в три роки Песталоцці примушував видужувати латинську грамоту, в 12 років бігала неписьменна, бо тоді батько переконався, що найкращий вихователю — „природа“... „Трохи нудно було йому читати по складах“ — пише в щоденнику Песталоцці про 3-хлітнього Жаклі, але з огляду на те, що я твердо постановив деякий час, і при тому що дні, з ним так займатись, щоб він навіть проти своєї волі мусів займатись, то я вирішив дати йому відчуття цю необхідність як раз на перших порах, і з найбільшою суворістю: йому не було іншого вибору, як тільки вчитися або наклити на себе мою неласку й бути замкненим. Тільки після третього замикання став він терпеливий.“ (!)

Зовсім інше враження роблять другі „експерименти“ молодого Песталоцці над бідними дітьми в Нойгофі: багато і тут було хибного, необґрунтованого, мрійного, але відчувається вже здорова думка й шире захоплення новою ідеєю трудового виховання: щоб-то організації виховного й навчального процесу в умовах виробничої праці. Як відомо, Нойгофський експеримент закінчився цілковитим крахом „економічного базиса“, що його так докладно й „грунтовно“ підраховував Песталоцці в наведених в книзі коштотривах. Песталоцці був кепський господар. Але не в цьому лише справа — хибною була ідея трудової школи — комуни в умовах капіталістичного оточення. І всеж-таки — скільки свіжих настроїв в зв'язку з цією здоровою установкою — зібрати пролетарську молодь, що вже зіпсована фабрикою, експлуатацією, — і на тлі спільної праці в трудовій комуні викликати людські почуття... Дійсно, листи про Нойгофський будинок переконують читача, що саме в цих невдалих спробах молодого Песталоцці — живий нерв його педагогічної думки.

Повертаючись до питання про стиль і форму перекладу наведених уривків, зазначимо, що на читача, який не знайомий з властивостями Песталоццієвої мови, переклад може зробити враження „шерсткого“ й нелотепного. Але Песталоцці сам казав, що твори його „непричісані й не миті“ — і в цьому їхня своєрідна краса, що її надзвичайно вдало передано в перекладі. Зовнішній вигляд книги відповідає її науково-обробленому змістові: книжку видано майстерно, старанно. Коштує вона не багато і через це приступна масовому читачеві — педагогові, але тираж — 1000 прим. очевидно має на оці тільки неширокі кола спеціалістів в галузі наукової педагогіки. Збірка збуджує інтерес до дальших випусків, бо дається в першому свіжий матеріал, старанно й художньо зроблений переклад, науково перевірені й коментовані першоджерела й марксістське розуміння ідейного змісту й соціально-економічної обумовленості наведених уривків.

Л. С — вич

В. Дубровський — Селянські рухи на Україні після 1861 р.: Чернігівська губ., (1861 — 1866 р.), т. I, ДВУ, 1928, 1000 прим., 216 ст. I мапа, ц. 2 - 90.

Вивчення краюї історії, зокрема XIX — XX ст., на Україні тільки розпочинається й іде воно шляхом оброблення окремих тем, обмежених в першу чергу хронологічно. Це

вивчання дуже гальмується умовами роботи — доводиться опрацьовувати чимало архівного матеріалу, часто — густо невпорядкованого. Все ж останніми роками ми маємо низку праць колективних (збірники — „Київ“, „Чернігів“), та розвідки індивідуальних авторів. Ось до типу останніх і належить робота.

Як видно з вступу, автор — прихильник тематичного вивчення історії в краєвому масштабі. Через це він одмовився від будь-якої ширшої постановки теми, щоб „унікнути поверховості й недостатньої обґрунтованості“. Отож з таких міркувань автор узявся за селянські рухи на Чернігівщині р.р. 1861 — 1866.

У вступі до роботи, накресливши ті завдання, що на думку авторову стоять перед дослідником у даному разі, він подає далі критичний екскурс з бібліографії питання про селянські рухи 1860-х р.р. на Чернігівщині. Цей екскурс, а також вдячний та зручний матеріал, що найшовся в чернігівському архіві — переконали автора взятись за роботу. У розділі I малюється ті умови, що за них ліквідувалося кріпацтво на Чернігівщині. Тут мова йде про населення та територію краю, про заселення повітів краю окремими селянськими станами та умови, що впливали на матеріальний добробут селянства (родючість ґрунтів, панська експлуатація та „прикрість становища по визволенні“ (ст. 12); спіняється автор і на питанні про працю селян у промислах, ремеслах. Скремо подано відомості про фабрично-заводську промисловість в краї на час реформи. За цим у розділі йде загальна характеристика „визволення селян“ на Чернігівщині; — останнє, на думку автора, виявило „одверту тенденцію... до скорочення площі селянської землі“ (ст. 28). Після цього автор переходить до розділу II, в якому малює селянські рухи по кожному з усіх 15 повітів Чернігівщини. До кожного повіту подано коротеньку економічну характеристику й далі розповідається про рухи по окремих селищах на повіті; часто крім переказів подаються документи, інколи на декількі сторінок. У розділі III-му роботи подано „загальну характеристику заколотів“ (ст. 191 — 200). Наприкінці книги вміщено ще 10 додатків — документів та таблиць, резюме англ. мовою та мапу рухів. На цьому вичерпується зміст роботи. Спробуємо тепер оцінити так роботу загалом, як і окремі питання з неї.

Перш за все — питання про тему. Очевидно, з заголовком трапилося якесь непорозуміння: він на обкладинці обіцяє далеко більше, ніж читач знайде в книзі („на Україні“, далі на титульці — „Чернігівська губ., т. I“, — а тим часом робота закінчена, як видно). Що підказало авторіві цю тему? Чому саме він на ній спинився та навіть вирішив присвятити окрему книжку й ще більше — в такому ж розрізі сподівається згодом простудіювати всю Україну (див заголовок)? Чому починає він з Чернігівщини? — На це можна, мабуть, знайти вичерпну відповідь на декількох рядках стор. 35: автор вирішив зробити просто „опис селянських розрухів на Чернігівщині після реформи (1861 — 1866) як вони з'ясовуються з матеріалів 44 справ, що залишилися з таємного столу канцелярії чернігівського губернатора“. Виходить, що ці 44 справи обумовили відповідь на всі поставлені вище питання.

Ніякої характеристики так стану цих справ (чи вони копії, оригінали, якої цілості і т. інш.), як і обробки інших архівних матеріалів — в роботі немає. Автор згадує в примітці на ст. 201, що він збирався „використати... справи окр. суду“, визначив також значіння інших „провінціальних архівів“, але дослідити в автора такі матеріали не було вже змоги. А тим часом саме цій роботі додаткові джерела дуже стали б у пригоді: вони дозволили б хоч як небудь критично підійти до матеріалів, може виявити якісь помилки в них, відшукати корективи до даних з 44 справ (прим., матеріали Казенної Палати з її уставними грамотами або дворянський архів, з його фамільними списками). З питанням про критику джерел зв'язане й те, оскільки на віру можна брати наведені факти. Отож відсутність критичної оцінки свого джерела й приймання його у всьому й скрізь за цілковиту віру — ось що слід в першу чергу закинути рецензованій роботі. Гадаємо, що хоч при невпорядкованості архівів це й величезна була б робота, але автор, обробивши, прим., принаймні частково матеріал уставних грамот, мав би свіжіші та суцільніші цифрові дані; без цього авторіві для вивчення економіки часу розкріпачення доводиться орудувати цифровими даними від 50-х до 70-х р.р. ст. Притягши інші, довелося б затриматись, але од цього така спеціальна робота тільки виграла б. Хоч тут же треба оговоритись, що наш дослідник до друкованого — статистичного, тощо матеріалу поставився добросовісно, використовуючи його дуже обережно, пранда, теж без критичного підходу.

Погляньмо тепер, які ставив автор собі завдання та як він з ними справився. „Завдання цього дослідження є такі: 1) треба точно встановити локалізацію сел. розрухів (по селах), в роки, що їх вивчаємо; 2) встановити масу (кількість душ) селян, що сяк чи инак брали участь у розрухах; 3) визначити економ. базу розрухів; 4) з'ясувати безпосередні причини розрухів; 5) намалювати форми селянських рухів і заходів уряду та поміщиків у боротьбі з ними; 6) зробити все це на підставі фактичного матеріалу, не виходячи за його межі й роблячи висновки, які припускає цей матеріал“ (вступ роботи); мотивів, висловлюючи ці завдання, автор не наводить. А тим часом, один перелік цих завдань у їхній дивній послідовності викликає здивування в читача: найраніше встановлюють „локалізацію“ рухів (очевидно, так автор розуміє „районування“?), а вже далі беруться за економ. базу... — Хіба це все рівнозначні та самостійні завдання? Але не будемо

розглядати їх окремо — звернімося до роботи й погляньмо, як справився автор з поставленими завданнями. Щоб одповісти на це, досить переглянути всю роботу з погляду архітекτονіки її.

Вона складається з таких частин: є економічний вступ до зрозуміння умов, „що в них ліквідується кріпацтво на Чернігівщині“ взагалі; ця частина займає 33 сторінки, вона більш-менш задовольняє читача, хоч між окремими боками економічної характеристики не завжди є ув'язка, є, прим., інколи таке з характеристики, на що автор потім і не сподіється (міщансько-купецький капітал), хоч немає такого, що конче потрібно було б до економ. характеристики, як от заможність селянства (питання це взагалі не привертнуло до себе уваги авторова). За цим цілих 180 ст. присвячені — а) коротесеньким — 1 $\frac{1}{2}$ — 2 стор. — економ. характеристикам кожного повіту, та б) переказові й передруковій змісту справ про селянські розрухи. У загальній характеристиці руху говориться головним чином про кількість селян у рухові, силу руху, його аполітичність, надії на царя й т. инш. В додатках фігурують випадкові документи, які могли (величиною своєю) потрапити й до змісту. Отож коли поглянути на те, що дане, та на те, що обіцялося, то 1) „характеристики соціальних, економічних та побутових відносин“ чітко та ясно сформульованої немає, її доводиться шукати розсіпаною в фактах по всій книзі; 2) характеристики руху — що до його форм, теж чітко виявлених та доведених немає, а є вони розпорочені по фактах; 3) районування руху за силою та формою (останнє найцікавіше) в зв'язку з особливостями району та типу господарства (одробітчане, оброчне, дрібне, середнє, велике, де) — цього ми теж не маємо в роботі. 4) Цікаво було б, говорячи про значіння 60-х рр. XIX ст. для революціонізації селянства краю, порівняти рухи з колишніми та пізнішими на Чернігівщині. Всього цього у автора, на жаль, немає. А без цього робота залишає вражіння не дослідної, а якоїсь описової, з археографічним ухилом праці...

Звичайно, добре, що автор опублікував свої матеріали, але, мабуть, його завданням все таки було дати дослідчу роботу. Що ж саме призвело автора до таких невеликих наслідків (синтетичного характеру)? Гадаємо, що причину до всього слід шукати в основній методологічній помилці авторова: йому треба було не розглядати за повітами та кожен повіт фіксувати трафаретно, а залишити межі адміністративні та взятися за межі руху в залежності від економічних передумов районів за спільними формами, то-ї-то. Тоді була б чітка картина руху, ясні були б його прояви та наслідки. Автор цього не зробив, пішов найлегшою стежкою й дав „опис“ без достатнього аналізування та синтезування руху в цілому краї. Ось ця методологічна — гадаємо, що основна, помилка дуже знизила якість роботи.

Торкнемося ще деяких ділянок та питань з цієї праці. Важливе питання — це передумови до розрухів (до речі, автор не стежить за будь-якою витриманістю в термінології — „ро-рухи“, „заколоті“, „рухи“, і т. инш.). Автор іде старими стежками, коли вважав, що на півночі краю при поганому ґрунті „непорозуміння були від надмірної експлуатації селянської праці“, тоді як на чорноземному півдні „залежали переважно від примусового збезземлення селян шляхом одрізків“ (ст. 33). Помилка авторова, що, говорячи про все це, він не дабачив самої експропріації — реформи: справді ж, як перевірити тільки факти, подані дослідником, то скрізь можна запримітити, що експропріація в першу чергу була приводом до вибуху. Питання тільки в тому, яку форму носить ця експропріація. І коли на півдні краю автор правильно підмітив експропріацію в формі збезземлення, то на півночі повинен був шукати не в формі „експлуатації сел. праці“ (це для селянина була не новина), а у формі... примусового за допомогою війська накидання неродючої землі. Ось з чого походили „непорозуміння“ на час реформи в краї. Автор цього не підмітив. Але при бідності в нас на матеріал, заслуга авторова та, що матеріали його цілком дозволяють зробити такий висновок, хоч сам автор того й не зробив.

Тепер ще одне важливе питання, якого автор торкнувся лише мимохіть — це участь селянства в рухові. Справді, яку участь брали державні селяни та козаки? Яку участь брали окремі шари селянства? Автор, на жаль, (ст. 200) додержується погляду на селянство доби реформи, як на щось досить одноманітне, бо, мовляв, тут впливала нівелиюючи панська експлуатація (погляд П. Струве). Пильно приглядаючись — навіть до вміщених матеріалів, можна було б зробити точніший висновок, в зв'язку з типом маєтку і т. инш. До речі, ще одне важливе питання: не великі маєтки були „гніздами“ руху (див. прим. ст. 108 і чимало інших); отож авторова слід було обережніш підходити у визначенні об'єкта розрухів в краї. Хотів автор торкнутися ідеології повсталого селянства, але не досяг цього; а тим часом, у нього було чимало матеріалу під рукою, щоб з'ясувати, прим., як виріс селянин (порівняти хоча б факт припинення переговорів з паном, бо селянам треба йти... обідати. — ст. 79, або невизнання поміщицької власності, погляд селян на пануючу верству і т. инш.).

Є ще низка дрібніших зауважень, але ми їх поминаємо. Перейдемо до загальної оцінки роботи.

Як уже доводилося вище, праця набула характеру швидче археографічно-описової, аніж дослідної. Але автор дуже ретельно поставився до переведення цієї роботи, до дрібничок передаючи свої факти — тому робота становить чималу цінність: вона

виростає в джерело. Правда, може краще було б авторові просто обмежитись подаванням документів та витягів з них, але у всякому разі й видрукуване є добра вкладка в нашу історіографію: робота допоможе не тільки в питанні про селянські рухи, але й про характер експропріації 1861 року.

Якщо автор сподівається опрацьовувати інші губернії, то ми радили б або уникнути згаданої методологічної помилки (при дослідному характері роботи), або додержати особливостей археографічної праці (при джерельному характері).

Ціна книжки зависока (2 крб. 90 коп.).

Ант. Козаченко

Пути народно-хозяйственного развития УССР Материалы к построению пятилетнего плана — Укрдержплану, ст. 52б. Харків, 1928 р. Ц. 3 крб.

Це колективна праця, що подає підсумки першої стадії робіт по складанню перспективного плану на п'ятиріччя 1928 - 29 — 1932 - 1933 р.р.

Роботу виконав апарат Держплану при співробітництві усіх відомств під проводом комісії перспективного планування.

Починається передмовою тов. А. М. Дудника, що стисло, але вичерпано намічає основні передпосилки для дальшого поглибленого пророблення п'ятирічного плану.

„XV З'їзд партії“, — підсумовуючи період відновлення народного господарства і намічаючи генеральні директиви до періоду реконструкції, виразно визначив курс на індустріалізацію країни, як основу соціалістичного будівництва і оборони радянських республік. Поруч з цим З'їзд аналітично виявив низку диспропорцій в царині взаємодій міста і села, робітництва і селянства і показав шляхи до знищення тих диспропорцій і до дальшого зміцнення спілки робітництва з незаможним і середняцьким селянством“.

Далі йде стаття про п'ятирічний план УССР і основні передпосилки його запроєктування, та низка статтів про будівництво в царинах природних ресурсів, промисловості, електрифікації, водного господарства, сільського господарства, транспорту, народного зв'язку, будівництва, товарообігу, праці, соціально-культурного будівництва, фінансів.

Яку-ж основну проблему висуває п'ятирічний план? Це проблема реконструкції і раціоналізації в усіх ділянках будівництва. Лише правильна постановка цієї проблеми дає можливість розв'язати складний і багатогранний комплекс сучасної радянської господарської дійсності. Основним же завданням п'ятирічних планів, як ухвалив З'їзд планових робітників (1928 р.), є виявлення тої ролі, яку окремі республіки або райони мусять відігравати в народно-господарському будівництві цілого СРСР, як народно-господарської єдності, та, особливо — визначення тих специфічних завдань окремих республік, що вибігають з народно-господарського розподілу праці в межах Союзу і диктуються властивостями — економічними, природно-географічними і національно-побутовими, з здійсненням спеціальних директив, даних XV З'їздом ВКП(б).

Якими-ж шляхами найдоцільніше розв'язати складну проблему реконструкції і раціоналізації? Відповідь на це дає резолюція XV З'їзду партії: „Раціоналізація не може бути здійснена без підвищення науки і наукової техніки. Широкий розвиток сітки науково-дослідчих індустріальних інститутів і фабрично-заводських лабораторій, рішуче наближення академічної наукової роботи до промисловості і сільського господарства, найширше використання західно-європейського та американського наукового і науково-промислового досвіду, досконале вивчення усіх новітніх винаходів, нових організаційних форм, — все це мусять бути поставлене як чергове завдання порядку денного“.

В зв'язку з приведеною резолюцією п'ятирічний план і висуває широкую участь науково-дослідчої роботи у розв'язанні проблем державного будівництва та намічає основні завдання наукового дослідження в промисловості, сільському господарстві, транспорті, торгівлі, комунальному господарстві та інших царинах планового будівництва.

Цей важливий шлях поєднання науки з виробництвом і плановим будівництвом власне тільки становить на порядку денний. Це питання в книзі майже не розроблене і, очевидно, сами науково-дослідчі установи мусять взятися за докладне розроблення його. Подяючи напрямки, що ними мусять іти науково-дослідча робота, автори основної статті книги не підкреслили величезного значіння вивчення природних ресурсів, а природо-господарської бази, що на ній розвивається все господарство. Не підкреслені роботи бібліографічні, географічні, картографічні, краєзнавчі. В матеріалах подаються напрямки науково-дослідчої роботи відразу в царинах промисловості, сільського господарства, транспорту, т. і., тоді як природознавство, географія, картографія, краєзнавство, — дають може й загальний, але основний матеріал і для сільського господарства, і для промисловості і для інших галузей народного господарства, а що найголовніше — ставлять основні віхи в проблемі районування. Та й в окремих галузях народного господарства науково-дослідчі установи можуть значно ширше розвинути свою роботу, ніж це пропонує Держплан. Отже черговим завданням дня є ширше притягнення науково-дослідчих установ до планово-державного будівництва і детальне розроблення їхньої участі в роботі за директивами партії і планами Держплану.

Далі в книзі розгортаються детальні проекти планово - державного будівництва на п'ятиріччя в усіх царинах життя, виходячи з тих директив, що їх подав X З'їзд КП(б)У.

Надрукована Укрдержпланом робота є справа колосальної ваги. Вона подає матеріали, що їх мусить знати кожен активний творець радянського будівництва, мусить їх проаналізувати, засвоїти, критично і мотивовано доповнити, розвинути. Усі пакти п'ятирічного будівництва, подані книгою Укрдержплану, повинні пройти через широку дискусію колективів радянського суспільства, повинні широко дебатуватися в пресі і, в різних варіаціях нових доповнень і змін, знов повертатися до Держплану. В спільній творчості успіх нашого радянського будівництва.

Проф. К. Дубняк

СЕРЕД КНИЖНИХ НОВИН

Красне письменство

Укр. мовою

Панас Мирний (Рудченко) — Повісті й оповідання т. II. Праця інституту Тараса Шевченка. ДВУ.

Твори І. С. Нечуя-Левицького. За редакцією і з критичною розвідкою Юра Меженка, т. VII. ДВУ.

Грінченко — Твори, т. IV. На розпутті „Книгоспілка“.

Грінченко — Твори, т. V. Серед темної ночі. Повість „Кн-ка“.

Кость Котко — Сонце поза мінаретами. (Малюнки з життя сучасної Туреччини. „Книгоспілка“.

Смолич Ю. — Фальшива Мельпомена. (Піші аргонавти). Роман. „Книгоспілка“.

Ю. Яновський — Майстер корабля. Роман. „Книгоспілка“.

Винниченко В. — Комедія з Костем. Оповідання. „Кн-ка“.

Слісаренко — Бунт. Повість. „Кн-ка“.

І. Литвин — Два шаблі. Оповідання. „ДВУ“.

Я. Кальницький — Дикун. Переклад О. Василенка. ДВУ.

В. Матвійев-Сибіряк — „Митька“ (Молоді паростки). Повість. Переклав М. Щербак. ДВУ.

Роні Старший — Червона Хвиля. Переклад А. Волковича. ДВУ.

Роні Старший — Етрусське кохання (Дві коханки) з передмовою Ф. Якубовського. ДВУ.

П. Дж. Вудгауз — „Псміт-журналіст“. З англійської переклав І. Ю. Кулик. ДВУ.

Майн-Рід — „Оцеола, ватажок семінолів. Переклала Т. Кардиналовська ДВУ.

Аристофан — Лісістрата (комедія на 5 дій) переклад з грецької К. Лубенського. За редакцією М. Йогансена. ДВУ.

Д. Лондон — Сонячне пір'я. „Книгоспілка“.

Д. Лондон — Фуатинські чорти. Оповідання. „Кн-ка“.

Д. Лондон — Рудий вовк. Оповідання. „Кн-ка“.

Гермінія цур-Мюлер — Син Айші Переклад з рукопису. Оповідання. „Книгоспілка“.

Гербурт А. — Штани капітана Вілза. Оповідання. „Кн-ка“.

П. Ришковський — (переказав) „Чорна Провалля“. Оповідання. „Кн-ка“.

Рос. мовою

В. Г. Короленко — Полное посмертное собрание сочинений. Дневник, т. IV. ДВУ.

Николай Каринцев — Люди сильной воли. Собрание сочинений, т. V.

Л. Поляк, Э. Коробкова — Портреты пролетарских поэтов. ГИЗ.

Александр Фролов — Мятёжные годы. Повесть „Моск. тов. писат.“.

Кнут Гамсун — „Бродяги“. Роман. Авториз. перевод с норвежской рукописи М. Полиевктовой под редакцией А. И. Дейча. „ГИЗ“.

Иозеф Гора — „Социалистическая надежда. Роман. Перевод с чешского М. Скачкова. С предисловием Б. Шмерала. „Моск. Рабочий“.

Роже Мартэн Дю-Гар — Братья Тибо. Роман. Перевод с французского В. Рыковой и Е. Коц, под редакцией А. А. Смирнова. „Время“.

Сальвадор де Мандариага — Священный жираф. Роман. Перевод с англ. А. В. Кривцовой. Предисловие Евгения Ланна. „ГИЗ“.

Илья Эренбург — Белый уголь или слезы Вертера. „Прибой“.

Дм. Петровский — Червонное Казачество (стихи). „ЗИФ“.

Н. Асеев — Стихотворения 1912 — 25 г. со вступительной статьей И. Дукора, т. I. ГИЗ.

Сергей Малахов — Как строится стихотворение. „ЗИФ“.

Николай Никитин — „Полет“. Собрание сочинений, т. II. „Пролетарий“.

Иван Новиков — Двойная жизнь. Повести „Пролетарий“.

Е. М. Гальдеман — Джуилиус „Пыль“ Роман, авторизованный перевод П. Охрименко. Предисловие Эптона Синклера. „Совр. Проблемы“.

Георгий Венус — Зяблики в латах. Роман. ГИЗ.

А. В. Пясковский — Коллективная пролетарская поэзия (песни Донбасса). „ГИЗ“.

Грэхем Филлипс — Возвышение Сюзанны Ленокс. Роман. Перевод с англ. Марка Волосова. „Время“.

Історична та наукова література

Укр. мовою

М. Майоров — 3 історії революційної боротьби на Україні (1914—1919). ДВУ.

Е. Н. Мединський — Історія педагогіки. У зв'язку з економічним розвитком суспільства. Від первісної родової громади до доби промислового капіталізму, т. I. ДВУ.

Ганс Моліш — Анатомія рослин. Переклад з нім. В. Вовчанецький. За редакцією М. Г. Холодного. ДВУ.

Ф. Ліндгорст та Ф. Дран — Практикум ветеринарного акушерства. Переклад із нім. мови за редактуванням проф. М. М. Богданова та проф. М. І. Самоделкіна. ДВУ.

О. Лозовий — Основи кооперації. ДВУ.

С. І. Жегалов — Вступ до селекції с.-г. рослин. ДВУ.

Ф. М. Малиновський — Опір матеріалів та графостатика. ДВУ.

В. В. Цеханович — Будівельна механіка сталевого й дерев'яного корабля. ДВУ.

Інж. І. Шелудько та інж. Т. Садов-

ський — Словник технічної термінології, т. X. ДВУ.

Проф. Федір Лоханько — Словник технічної номенклатури. Мануфактурні виробництва, т. XIV.

І. Шелудько — Словник технічної термінології. Електротехніка, т. XII. ДВУ.

Матеріали — для культурної й громадської історії Західньої України. Видає комісія Західньої України. ВУАН, т. I (Листування І. Франко і М. Драгоманова).

ВУАН — Записки історично-філологічного відділу, кн. XVI. Редакція А. Кримського. Український діалектологічний збірник. Праці діалектологічної комісії під головуванням акад. А. Е. Кримського.

Рос. мовою

И. Я. Вайнштейн - Гегель, Маркс, Ленин. ГИЗ.

Ф. А. Ксенофонт — К вопросу об илейных и тактических основах большевизма. ГИЗ.

Н. В. Слетов — Водолечение. ГИЗ.

Ф. Зейферт — Паровые котлы и паровые машины. Перевод с немецкого. А. В. Ушакова — ГИЗ.

Масова та політична література

Укр. мовою

Д. Батуров — Що таке індустріалізація. ДВУ.

Бухарін Н. — Міжнародне становище й завдання Комінтерну. ДВУ.

Рос. мовою

П. Н. Марков — Проблема финансовой боевой готовности и финансирование войны.

И. М. Юренин — Где и чему учиться партия. "ГИЗ".

В. Майзель — Средиземно морская проблема и опасность войны. "ГИЗ".

Б. Васильев — Работа и решения VI конгресса коминтерна. "ГИЗ".

Що виходить:

У Державному видавництві України

Н. Левицький — Твори, т. I, II, III.

Тобілевич — Твори, т. II.

Кропивницький — Твори, т. I.

П. Панч — Голубі ешелони (вид. друге).

П. Панч — Мишачі нори (вид. друге).

Р. Люксембург — Акумуляція капіталу.

Сталін — Проти правого ухиту.

Бухарін — Теорія історичного матеріалізму.

Смолінський — Нарис з педагогіки колективу.

В Книгоспілці

Барбюс А. — Хрест. — Оповідання. Переклад з французької мови.

Бартель М. — Між селом та містом. Переклад з німецької мови. Оповідання.

Вільє де Ліль-Адан — Катування надією. Переклад з рукопису. Оповідання.

Гаршин В. — Ведмеді. Оповідання.

Гербурт — Китайські рибки. Оповідання.

Гербурт — Сагібова подяка. Оповідання.

Горький — Чистобреха — чирик. Оповідання.

Горький — Болесь. Оповідання.

Горький — Хан та його син. Оповідання.

Зміст місячника „Червоний Шлях“ за рік 1928

РІК ВИДАННЯ ШОСТИЙ

Красне письменство

Поезії

	№	Стор.
Александрович, А.— Завжди казали нам. Переклад Сосюри	VII	76
Багданович, М.— Ворожба. Переписувач. Переклад Драй-Хмари, М.	VII	74
Багрянний, І.— Біля дніпрових порогів	XI	87
Бажан, М.— Будівлі	III	5
Бен, С.— Лунке повітря	III	51
Бен, С.— Надвечір'я	III	52
Бен, С.— Дороги	V — VI	49
Бен, С.— Ранок	V — VI	50
Бен, С.— Радість	IX — X	52
Бехер, Йоганес.— Відень	I	58
Голованівський, С.— Поезія зросту	XII	59
Гребінка, Л.— Степ	VIII	5
Доленго, М.— Зелене тло	XI	32
Донченко, Олесь.— Околиці	I	55
Дубков, Ю.— 1871 р.	IV	55
Єсенін, С.— Русь радянська. Перекл. О. Байкар	XII	84
Забіла, Наталя.— На зустріч	I	50
Зайферт, Я.— Старе бойовище. Переклад з чеської	VIII	65
Зайферт, Я.— Колискова. Переклад з чеської	VIII	66
Зоря, Ю.— З циклю „Ранні мотиви“	V — VI	70
Зоря, Ю.— Я молодий	IX — X	59
Коломієць, П.— Посеред площі	IV	52
Коломієць, П.— Де горно молодого плану	IV	53
Кулик, І. Ю.— Чорна епопея	XI	5
Куриленко, Мих.— Край міста	I	56
Лав, О.— Вітер	II	72
Луценко, І.— Гіпаніс	V — VI	51
Малицький, Ф.— Десята скиба	XII	46
Малицький, Ф.— Теофанія	XII	48
Масенко, Т.— Комсомол та Овідій	VIII	36
Масенко, Т.— Вокзал	VIII	37
Май-Дніпрович.— Залізний сонет. У степу	VII	39
Мисик, В.— Конквістадори	IV	5
Негрі, А.— Дитя повітря. Пер. М. Хмарки	XII	92
Незвал, В.— Елегія. З чеської перекл. П. А.	VIII	71
Нойес, Альфред.— Прийди до Кю як бузок цвіте. Переклав з англій- ської К., І. Ю.	XI	89
Осьмачка, Т.— Данте	IX — X	30
Піонтек, Л.— Земля розпустила кисіль	II	73
Полішук, В.— Роден і Роза	I	38
Полішук, В.— Роден і Роза	II	29
Рунін, В.— Крейсер Комуни	III	25
Рунін, В.— Шляхом Будьонного	VIII	58
Сайко, Мик.— Опадає листя	I	49
Сайко, М.— Знову йдеш ти	IV	54
Сайко, М.— О, скільки радості	V — VI	38

	№	Стор.
Сайко, М.—Гаряче сонце	VII	50
Сайко, М.—На руднях „Марганець“	IX—X	53
Сайко, М.—Струни бджіл—об струни вітру	IX—X	54
Сосюра, В.—Шумне місто	I	5
Сосюра, В.—У мареві	I	6
Сосюра, В.—Білорусь	VII	5
Сосюра, В.—Далеке місто повітове	XII	5
Тась, Д.—Аглая	IV	30
Тась, Д.—Аглая	V—VI	16
Терещенко, М.—Монолог Гамлета	XII	24
Турчинська, А.—Республіка	VIII	58
Турчинська, А.—Осінь над Сяном	XII	43
Цитович, А.—Колумб	II	5
Чернов (Молошийченко), Л.—Дикунка в автомобілі	XI	75
Щербина, Н.—Ще недавно так	V—VI	39

Проза

Азарх, Р.—Григор'євщина	VIII	72
Азарх, Р.—Народження	XI	90
Алчевська, Х.—Килина	V—VI	41
Ахушков, Ш.—Жінка	III	53
Берковичі, К.—Смерть Мурдо. З англійського переклав Бургарт, О.	IX—X	60
Ванчура, В.—Останній ведмідь на Шумаві. З чеської перекл. Павлюк, А.	VIII	68
Вільховий, В.—Небожани	II	39
Вияснівський, А.—По Імеретії	IX—X	70
Гашек, Ярослав.—Портрет цісаря Франца Йосипа	I	51
Гашек, Я.—Солідне підприємство	VIII	59
Гільдін, Х.—На кривавім шляху	XII	62
Дніпровський, І.—Смаглява кров	VII	41
Йашвілі, П.—Кольорові бульки	XI	78
Котко, К.—„Сонце поза мінаретами“	II	74
Кузьміч, В.—Шість тисяч метрів	XII	25
Ледянко, М.—За участю зайця	XII	6
Любченко, А.—Хінська новела	V—VI	5
Любченко, А.—Синьоока сестра України	VII	77
Мамонтов, Я.—Княжна Вікторія (п'єса)	XI	37
Микитенко, І.—Кадильниця	I	8
Піонтковський, М.—Голод	IX—X	55
Романович-Ткаченко, Н.—Gruss aus Ukraine	V—VI	23
Сеник, К.—На дачі	IX—X	32
Скрипник, Л.—Іван Петрович і Феліс	XI	7
Слободянський, Г.—До наддунайської столиці	XII	94
Татіашвілі, Два вороги. Перекл. Горський, Г. та С-кий, В.	VII	51
Тудор, С.—Куна	V—VI	52
Чапля, В.—Братов'я	II	7
Чапля, В.—Братов'я	III	29
Чайковський, А.—Аристократ	IV	11
Чайковський, А.—Ні разу не вдарив	XII	50
Чернов, Л.—Оповідання про маленьку людину	III	10
Чернявський, М.—Антей	I	46
Чернявський, М.—Під чорною короивою	VII	6
Чернявський, М.—Під чорною короивою	VIII	6
Чернявський, М.—Під чорною короивою	IX—X	5
Шпол, Ю.—Вагання	IV	56
Ярина, В.—Людяні деталі	IV	40
Ясний, О.—Рейд Мирона Гречки	VIII	38

Літературно-критичний відділ

Айзеншток, І.—Академічний Шевченко	IV	110
Айзеншток, І.—Еволюція письменника. (Творча путь І. Микитенка)	V—VI	71
Айзеншток, І.—До соціології українськ. повістей квітчиних	XII	133
Багрій, А.—Нова Шевченківська збірка	IX—X	133

	№	Стор.
Білокриницький.— Іжі Волькер	VIII	116
Буровій, К.— Перші твори Архипа Тесленка	VII	125
Вайскопф, Ф.— Огляд чеської літератури	VIII	111
Вайскопф, Ф.— Стан молодого німецького письменства	XI	130
Воронич, Л.— Творча путь Цішки Гартного	XII	120
Гнатюк, В.— Попередник Шевченко-их гайдамаків	III	62
Горецький, М.— Білоруська література	V — VI	89
Г., П.— Шарль де-Костер	II	99
Г., П.— Бласко Ібаньес	V — VI	140
Гречишко, С.— З історії української інтелігенції (І. Котляревський)	IV	118
Державин, В.— Драматична тетралогія Миколи Куліша	I	75
Доленго, М.— Нотатки про О. Копиленка	XI	122
Д-ський, В.— Я. Г. Кухаренко як літературний діяч	V — VI	107
Ізотов, І.— До характеристики творчості О. Кобилянської	II	80
Іллюченко, В.— Гоголь в Атенях	IX — X	121
Коваленко-Коломацький, Г.— Дніпрова Чайка. Спогади	II	93
Кац, С.— Томас Гарді	VII	121
Лейтес, А.— Генрик Ібсен	IV	96
Лейтес, А.— Аркадій Любченко	VIII	91
Майфет, Гр.— Стефан Цвайг	I	60
Музичка, А.— Письменник радянських буднів і радянських свят	IV	84
Музичка, А.— Драматична творчість Л. Українки та її розуміння	IX — X	84
Назарян-Іранцев.— Перська література	III	55
Немеровська, О.— Джозеф Конрад	V — VI	129
Немеровська, О.— Проза сучасної Америки	IX — X	152
Ойслендер, Н.— Творчість Менделєєва-Мойхера-Сфорима	III	72
Розенберг, А.— Чернишевський і Плеханов	IX — X	141
Сеїд-Заде, А.— Боленштедт чи Мірза-Шафі	XI	151
Степняк, М.— Про історію Франкової повісті „Boa Constrictor“	XI	135
Теліга, І.— Пушкінська тематика у Куліша	VIII	97
Фінкель, О.— Ленін — публіцист	I	98
Шевченко, Й.— Карпенко-Карий (І. К. Тобілевич)	I	93
Юровська, Л.— Автобіографічні повісті Куліша	XII	150
Якубський, Б.— Творча еволюція Максима Горького	VII	106
Ямпольський, І.— Невідома повість П. Куліша	V — VI	97

Соціально економічний, політичний і науковий відділ

Абашів, А.— Соціологія чи рефлексологія	VIII	145
Аверин, В.— 50 років життя — 32 роки революційної боротьби Г. І. Петровського	XI	167
Аудакс, С.— Фашизм і робітництво в Італії	IV	159
Бадан, О.— Національне питання на Закарпатській Україні	I	130
Бак, І.— Тейлоризм	IV	149
Борев, Б.— Г. І. Петровський і українське питання	IV	171
Ванек, М.— Економічні проблеми Чехо-Словаччини	VIII	122
Вінтер, П.— Англо-єгипетські суперечки	VII	132
Дзвінченко, С.— Буковина й захоплення її Румунією	IX — X	209
Карпенко, Г.— Місце М. М. Покровського в історіографії	XII	167
Касьпирович, М.— Білоруське краєзнавство	VII	160
Ларин, Б.— Мовний побут міста	V — VI	190
Лозинський, М., проф.— Роковини уярмлення Галичини	III	91
Лозинський, М., проф.— З міжнародної політики 1927 р.	II	112
Лозинський, М.— Радянські проекти роззброєння	V — VI	156
Лозинський, М., проф.— Польсько-литовський конфлікт	VIII	132
Лозинський, М., проф.— В десятиріччя галицької революції	XI	180
Лозовий, О.— Національне питання і кооперація на Україні	IX — X	180
Мотузка, М.— Про „українську демократію“	XI	158
Оглоблін, О., проф.— Проблема української економіки	IX — X	165
Осипів, М.— Мова феєлетонів Остапа Вишні	IX — X	103
Платонов, К.— Туризм і екскурсії	VII	197
Пивовар, М.— Сьогоднішня техніка	IV	143
Пивовар, М.— Перспективи радіомайбутнього	V — VI	151
Пожарський, П.— Робітнича кооперація України в умовах та освітленні царської охорони	IX — X	196

	№	Стор.
Поліщук, В.— Великий невидимий	XI	192
Смеречинський, С.— Куди йде українська мова	V — VI	172
Стеллецький, Г.— Глозелята й Саломон Рейнак	XII	180
Ткач, М.— Червона армія й майбутня війна	II	104
Філіпов, А.— Проблема матерії і духа	III	78
Харлампович, К., проф.— Становище українців та білорусів у Польщі	VII	153
Хейнман, С.— П'ятирічний план і проблема праці	I	116
Хоменко, А.— До національно-культурної характеристики людности Радянської України	VII	179
Черняхівський, Т.— Спадковість і оточення	IV	132

Мистецький відділ

Бетхер, П.— Папір, книжка і книжкове мистецтво	IV	177
Бурачек, М., проф.— Аналіза творчости С. І. Васильківського	VII	205
Ванченко, К.— Спогади українського лицедія	VII	213
Ванченко, К.— Спогади українського лицедія	VIII	150
Ванченко, К.— Спогади українського лицедія	IX — X	226
Ванченко, К.— Спогади українського лицедія	XI	211
Гармиза, Р.— Франциско Гойя	VIII	163
Горбенко, П.— Огляд Всеукраїнської художньої виставки в 10 роковини Жовтня	III	115
Колос, С.— Українська тканина	V — VI	222
Кравців, С.— За революцію в книжковій культурі	IV	183
Кричевський, В.— Архітектура доби	III	103
Кузьмін, Є.— Три виставки	III	128
Кузьмін, Є.— Олександр Мурашко	XI	240
Кузьмін, Є.— Олександр Мурашко	XII	200
Марголін, С.— Анатоль Петрицький	IX — X	221
Озеров, О.— Композиційні елементи кінофільму	V — VI	199
Полфіоров, Я.— Музичні силуети Микола Лисенко	V — VI	210
Полфіоров, Я.— Музичні силуети. Ф. П. Шуберт	XII	192
Прибильська, Є.— Художньо-кустарна промисловість УСРР	VII	232
Рулін, П.— Німці про МХАТ	XII	185
Сліпко-Москальцов, К.— Радянський художник і мистецька спадщина	II	125
Сліпко-Москальцов, К.— Нове західне мистецтво	IV	189
Сліпко-Москальцов.— Всеукраїнська художня вистава	I	151
Холостенко, Є.— 11 років радянської архітектури	XI	231
Серед книжок— II — 162, V — VI — 268 VII — 272, VIII — 213; IX — X — 287, XI — 296		

Хроніка

I — 153, II — 140, III — 132, IV — 202, V — VI — 231, VII — 238, VIII — 167, XI — X — 242, XI — 254, XII		
Меженко, Ю., Бажан, М., Семенко, М.— Листи до редакції	III	160
Ямпольський, І.— Лист до редакції	VIII	216

Бібліографія

Красне письменство

Абрамович, Шолом-Яков.— Перстень щастя. В-во „Сяйво“. Київ 1928. Фінкель, О.	VI	219
Анищенко, К.— „Баланс“. Опівдання. ДВУ. 1927. Я. С.	IV	112
Багдановіч, М.— Твори. Вершы, апаваднанні, тэкст, варыянты, увагі. Менск 1927. Драй-Хмара, М.	IX — X	270
Борисов, М.— Vive la compe. А. Горбачев	XII	233
Бриль, Микола.— Під мокрим рядном. Книгоспілка. М. Новицький	XII	234
Борзяк, Д.— „Під дощ“. Вид. Маса“. Київ 1927. Гук, М.	II	158
Брасюк, Г.— В потоках. Вид. „Маса“. Київ 1927. К. Г.	II	155
Бруссон, Жан-Жак.— Из Парижа в Буэнос-Айрес. Продолжение книги „Анатоль Франс в халате“. Кооп. Изд-во „Время“. Ленинград 1928. Чубський, П.	VIII	200

	№	Стор.
Верн Жюль.— Вісімдесят тисяч кілометрів під водою. Переклад О. Ваври. В-во „Пролетарий“ 1928. Фінкель, О.	VIII	200
Верн Жюль.— Подорож до центру землі. Переклад. Білоусової. В-во „Укр. Робітник“ 1928. Фінкель, О.	VIII	200
Гербурт, А.— Гнатові пригоди. Роман для підлітків. ДВУ. 1927. Фінкель, О.	VI	221
Винниченко, В.— Записки Кирпатого Мефістофеля. Роман. Книгоспілка. 1928. Айзеншток, І.	VIII	194
Винниченко, В.— Записки курногого Мефістофеля. Роман. Переклад з укр. за ред. І. Я. Айзенштока. В-во „Пролетарий“ 1928. Фінкель, О.	VIII	195
Глібів, Л.— Байки. Редакція та вступна стаття М. Плевака. ДВУ. 1927. Айзеншток, І.	V — VI	251
Глібів, Л.— Твори. Ювілейне виправлене та поповнене видання 1827 — 1927. „Сяйво“. Київ 1927. Айзеншток, І.	V — VI	251
Глібів, Л.— Твори. Том перший. За редакцією Н. Капустянського та М. Плевака ДВУ. 1927. Айзеншток, І.	V — VI	251
Голота, П.— Будні. Поема. ДВУ. 1928. Полторацький, О.	XI	273
Гюго, Віктор — Дев'яносто третій рік. Новий переклад з франц. мови. О. Кривинюк і Л. Комарової. „Сяйво“ 1928. Державин, В.	IX — X	271
Д'Анрі Капітан.— В полоні морському. Переклад Зубаровського М. Книгоспілка 1927. Кравців, С.	III	151
Доде, Альфонс.— Нума Руместан. Роман. пер. А. Любченка. „Укр. роб“. 1928. Л. С-вич.	XII	238
Доленго, М.— Узьміль. Збірка поезій четверта (1924 — 1926) ДВУ. 1928. Степняк, М.	VIII	189
Донченко, О.— Околиці. Поезії. ДВУ. 1928. Степняк, М.	XI	271
Досвітній, О.— Алай. Гюлле. ДВУ. 1927. Полторацький, О.	VII	250
Жулавський, Ю.— На срібній планеті. Звитязець Стара земля. В-во „Сяйво“. Київ 1927. Рихлик, Є.	VI	216
Забіла Наталя.— Сонячні релі. Х, 19'8. Г. Майфет.	XII	227
Ірчан, М.— Проти смерті. Оповідання. Накладом Івана Гниди в Монреалі. Канада. 19'7. Майфет, Г.	I	168
Калевалла— Фінська народня епопея. Новий переклад Є. Тимченка. ДВУ. 1928. Ков.-Кол., Г.	XI	282
Качура, Я.— Зламана присяга. Оповідання. ДВУ. 1928. Майфет, Г.	VII	251
Козлянюк, П.— Хлопські гаразди. Оповідання. В-во Спілки Революційних письменників „Західна Україна“. Київ 1928. Гумена, Д.	VII	252
Конан-Дойль, А.— Вибрані твори. т. І. Пригоди Шерлока Холмса. Пес Баскервілів ДВУ. 1928. Степняк, М.	XI	280
Костомаров, М.— Чернігівка. Бувалящина з другої половини XVII віку. Переклад Б. Грінченка. Книгоспілка. Ков.-Кол., Г.	IX — X	266
Косяченко, Г.— Віхоли. Поезії. „Маса“. Київ. 1927. В. Д.	II	152
Косяченко, Г.— Залізна кров. Збірка друга. ВУСП І. 1927. В. Д.	II	152
Косяченко, Г.— Схід сонця. Поезії. В-во „Маса“. Київ. 1928. Полторацький, О.	IX — X	263
Коцюба, Г.— Свято на буднях. Книгоспілка. 1927. Якубовський, Ф.	III	146
Кнут, Г.— „Бродяги“. Роман. Книгоспілка. Київ 1927. Кравців, С.	IV	214
Кузьміч, В.— Хао-Жень. Збірка оповідань. ДВУ. 1928. Ярмоленко, А.	IX — X	261
Кулик, І. Ю.— Антологія американської поезії 1855— 925. ДВУ. 1928. Бургардт, О.	XI	274
Куліш, П.— Михайло Чернищенко“. Повість. „Сяйво“. 1928. Кирилюк, Є.	VIII	196
Лісовий, П.— Микола Ярош. В полум'ї революції. Роман-хроніка. Книгоспілка. 1928. Ков.-Кол., Г.	V — VI	245
Лондон, Д.— Жахливі Соломонові острови. Переклад з англійської мови О. Попов. Книгоспілка. 1927. Державин, В.	I	171
Лондон, Д.— Син сонця. Переклад Катерини Джунківської. Південно-морські оповідання. Переклад Івана та Максима Рильських. Сяйво. 1927. Державин, В.	I	171
Мамонтов, Я.— Рожеве Павутиння. Побутова комедія на три розділи. ДВУ. 1928. Шевченко, Й.	VII	253
Міцкевич, А.— „Пан Тадеуш“. Переклад М. Рильського. Вид. „Слово“. Рихлик, Є.	IX — X	267
Микитенко, І.— Іду. П'єса на 4 дії. Вид. „Маса“. Київ. 1927. Державин, В.	II	157
Мопаан — Твори. Том І. Життя. Роман. Перекл. Б. Козловського. Том ІІ. Сильна як смерть. Роман. На воді. Перекл. В. Підмогильного. Книгоспілка 1927— 1928. Полторацький, О.	V — VI	257

	№	Стор.
Мусіяк, С.—„Горобині ночі“. Оповідання. Видання „Книгоспілка“. Ол. V — VI		247
Наріжний, В.—Бурсак. Роман. Частина I і II. Переклав В. Дорошенко. Вид. Т-ва „Провіта“. Львів 1928. Ков.-Кол., Г.	IX — X	264
Панч, П.—Выстрел в лесу. Рассказы Авторизованный перевод с украинского А. Левенсона. Изд. „Пролетарий“. 1928. Степняк, М.	XI	276
Підмогильний, В.—Проблема хліба. Оповідання. В-во „Маса“ Київ 1927. Оршикевич, І.	IV	111
Піонтек, Л.—Тихим дисонасом. ДВУ. 1927. А. Л.	IV	213
Плужник, Є.—Недуга. Роман. „Сяйво“ 1928. Державин, В.	IX — X	259
Полішук, В.—Металеви тембр. Поезії індустріальної доби. Харків. 1927. Геніальні кристали. Поезії „Маса“ 1927. Державин, В.	II	153
Полішук, В.—Козуб ягід. Оповідання. ДВУ. 1927. Степняк, М.	IX — X	257
Полішук, В.—Бюлетень „Авангарду“. Харків. 1928. В. Романченко.	XII	236
Пушкин, А.—Вибрані твори. Редакція і вступна стаття П. Филиповича. Книгоспілка 1927. Державин, В.	III	149
Роні А. Ж. Старший.—Вибрані твори. Том I. По огонь. Роман. Переклав з французької Євг. Касяненко. ДВУ. 1928. Державин, В.	VIII	202
Россіні, Дж.—Севільський цирюльник. Мелодраматична опера на 3 дії. Переклав О. Варавва. Кооп. В-во „Рух“. Харків. Михайлець, Г.	XI	292
Рот, Йозеф—Отель Савой. Перек. з нім. М. Ільтичної. „Укр. роб“. 1928. Гр. Майфет	XII	240
Свідзінський, В.—Веселень. Харків 1927. Державин, В.	V — VI	249
Слісаренко, О.—Байда. Вибрана лірика. ДВУ. Харків 1928. Якубовський, Ф.	V — VI	248
Старицький, М.—„Кармалюк“. Роман. Вступна стаття Л. Петренка. В-во „Сяйво“. Київ 1927. Якимович, С.	III	147
Стежки-Доріжки—(з приводу роману М. Зарецького). Білоруський літ.-наук. журнал „Полюмя“ №№ 1—7. 1927. Воронич, Л.	V — VI	252
Сосюра Володимир.—Коли зацвітуть акації. Х. 1928. М. Степняк.	XII	225
Українські байкарі XIX ст. Упорядкував І. Степаненко. Вид. „Час“. Київ. 1927. Єрофіїв, І.	I	168
Фальківський, Д.—На пожарищі. Поезії (Збірка друга). ДВУ. 1928. Майфет, Г.	VII	257
Чечвянський, В.—Царі природи. Гуморески. Книгоспілка. Харків. 1928. Степняк, М.	VIII	192
Шекспір, Уілліам.—Ромео і Джульєта. Трагедія на 5 дій. Переклад П. О. Куліша в переробці й за редакцією М. Вороного. В-во Український Робітник“. 1928. Ков.-Кол., Г.	V — VI	258
Шіллер Фрідріх.—Вільгельм Телль. „Укр. Робітник“ Харків 1928. В. Державин	XII	241
Шолом-Алейхем.—Мій перший роман. Вибрані оповідання. Переклад Е. Райшна. Вид. „Укр. Робітник“ 1928. Фінкель, О.	IX — X	268
Юрезанський, В.—Яблони. Изд-во „Пролетарий“. Без року видання. Степняк, М.	VII	255
Ярошенко, Володимир.—Гробовище. ДВУ. 1928. Гр. Майфет.	XII	231

Мистецтво

Альперс, Б.—Как смотреть и оценивать спектакль. Молодая Гвардия, 1928. П. Рулін	XII	243
Кисіль, О.—Український актор Карпо Соленик (1811—1851). Життя і творчість. Вид. „Рух“ 1928. Єрофіїв, І.	XI	290
Лагута, Н.—Забытый художник Руфим Гаврилович Судковский. Издание автора. Николаев 1928. Чукин, Д.	VII	264
Майстри сучасної гравюри та графіки. Збірка матеріалів. ГИЗ. М.-Л. 1928. Каганов, І.	IX — X	282
Слабченко, Т.—З листування М. Л. Кропивницького. Вид. ДВУ. Одеса 1927. Рулін, П.	II	162

Наукові і соціально-економічні

„Аграрная революция“, в четырех томах. Из-во Ком. Академии. Москва 1928. Полонский, Ф.	V — VI	264
Бабун, Р., проф.—„Історія інститутів права“. Переклад з російського П. Вишницького. Юрид.-тво НКЮ УСРР. 1928. Кравців, В.	VII	266

	№	Стор.
Вітва, А.— Istorija Klaciu kovos amerikoje. (А. Бімба, Історія класової боротьби в Америці). Вид. в Брукліні. 1925. Ст.-а, Б.	I	163
Воблий, К., акад.— Економічна географія України. Вид. „Горно“, Київ 1927. Пішанин	III	157
Вовк, Х., проф.— Студії з української етнографії та антропології. Прага 1927. Таранущенко, С., проф.	III	156
Геринович, В.—Порадник екскурсанта Кам'янецьчини. Вид. Кам'янець О. Кр. Ком. 1928. Дубняк, К.	VIII	209
Дубровський, В.— Селянські рухи на Україні після 1861 року. Черн. губ. т. I, ДВУ, 1928. А. Козаченко.	XII	246
За століт.— Матеріали з громадського і літерат. життя України XIX і початків XX століття. за ред. акад. М. Грушевського. ДВУ. Київ 1928. Назаревський, О.	IX — X	274
Левченко, М.— З поля фольклористики й етнографії. Київ 1927. Сікиринський, О.	V — VI	263
Матеріали для культурної громадської історії Західної України. Т. I. Вид. УАН. 1928. Слабченко, М.	XI	293
НКО Держнаукометодком. Секція профосвіти. Програми суспільствознавства для ВУЗ'ів ДВУ. 1928. Мушастий, Н.	VII	270
Наровчатова, С.— „Организация торговли и торговых предприятий“. Вид. „Эконом. образование“ Ленинград 1927. Бак, І.	IX — X	285
Науковий Збірник Харківської Науково-дослідчої кафедри Історії Української культури, № VII, Етнологічно-краєзнавча секція. Вид. ДВУ, Харків. 1927. Дубняк, К.	I	162
Оглобін, О., проф.— Транзитний торг України за першої половини XIX сторіччя. УАН. Київ 1928. Антипович, К.	VI	226
Піддубний, Г.— Буковина, її минуле й сучасне. ДВУ 1928. Чернявський, Ф.	IX — X	281
Песталоцці— Вибрані твори. За ред. проф. М. Гордієвського, професора А. Готалова— Готліба та В. Чудновцева. Одеське Наукове т-во Одеса. 1928. Л. С.-вич.	XII	245
Піксанов, Н.— Областные культурные гнезда. ГИЗ. М. 1928. С. Рейсер	XII	244
Праці науково-дослідчої кафедри кооперації при Київському кооперативному Інституті ім. В. Я. Чубаря. Київ 1927. Бондаренко, Н.	II	164
Пути народно-хозяйственного развития УССР.— Харків. Слобожанщина в екскурсіях. Вип. Екскурс. Секц. Харк. Окрметодкому. Харків 1928. Дубняк, К.	VIII	209
Смірнов, П.— Волзький шлях і стародавні Руси. К. 1928. Слабченко, М.	XI	294
192. К. Дубняк.	XII	249
Слабченко, М., проф.— Соціально-правова організація Січі Запорізької Київ 1927. Пархоменко, В.	III	158
Трагедія українського єврейства.— ГИУ. Харьков 1927. Тасічко, К.	VII	265
Українська Академія Наук.— „Вісник Інституту Української Наукової Мови“. 1928. Ков.-Кол., С.	V — VI	261
Управління Науковими Установами УСРР. Український Музей. Збірник Київ 1927. Таранущенко, проф.	VIII	210
Філянський, М.— Короткий путівник. ДВУ. Харків. 1928. Дубняк, К.	VIII	209
Хименко, Г.— Нариси з історії розвитку економічних учень. ДВУ. 1928. Мушастий, Н.	IX — X	284
Чернігів і Північне Лівобережжя. Українська Академія наук, історична секція. Огляди, розвіски. Мат. під редакцією голови секції акад. Михайла Грушевського. ДВУ. 1928. Пархоменко, В.	VII	269
Шимонович, І., проф.— Галичина. Економічно-статистична „розвідка“ ДВУ. Київ 1928. Дубняк, К.	V — VI	264
Шлихтер, А.— На баррикадах пролетарської революції. ГИУ. Тасічко, К.	VI	224

Критика, літературознавство і публіцистика

Балей, С., д-р.— „З психології творчості Шевченка“, Львів. 1916. Лур'є, А.	III	241
Бородин, А.— Как писать п'есу. Популярное руководство для начинающих драматургов. Театроиздатель. 1928. Рулін, П.	XI	292

	№	Стор.
Винокур, Г.— Биография и культура. Изд. ГАХН. Москва. 1927. Розенберг, А.	II	160
Йогансен, М.— Як будується оповідання. Аналіза прозових зразків. Книгоспілка. Харків 1928. Степняк, М.	VI	223
Майфет, Г.— Природа новели. ДВУ. Полтава 1928. Ямпольський, І. „Мастера современной литературы“. Сборник под редакцией Б. В. Казанского. I. Михаил Зощенко. II. И. Бебель. III. Михаил Кольцов. „Academia“. Ленинград 1928. Рейсер, С.	IX — X	273
Петренко, П.— Марксіська метода в літературознавстві. Книгоспілка. 1928. Державин, В.	VIII	204
Поэтика.— Временник отдела словесных искусств гос. инст. искусств. Вып. IV. „Академия“ Ленинград 1928. Фінкель, О.	XI	285
Сакулин, П.— Теория литературных стилей. Кооп. Изд. „Мир“. Москва 1927. Державин, В.	XI	288
Ткаченко, І — „П. О. Куліш“, критико-біографічний нарис. Книгоспілка. Харків. 1927. Кирилюк, Є.	III	154
Т., Олександр — „Словник псевдонімів українських письменників“. УАН. Київ 1928. Кирилюк Є.	I	164
Хвиля, А.— „Ясною дорогою“. ДВУ 1927. Тасічко, К.	VIII	205
Чехов, А. П.— Литературный быт и творчество по мемуарным материалам. Составил В. Фейдер. „Academia“. Рейсер, С.	III	144
Яковлев, М.— Теория драмы. Главные этапы ее исторического развития. Изд. автора. Ленинград 1927. Розенберг, А.	XI	284
	III	153

Різне

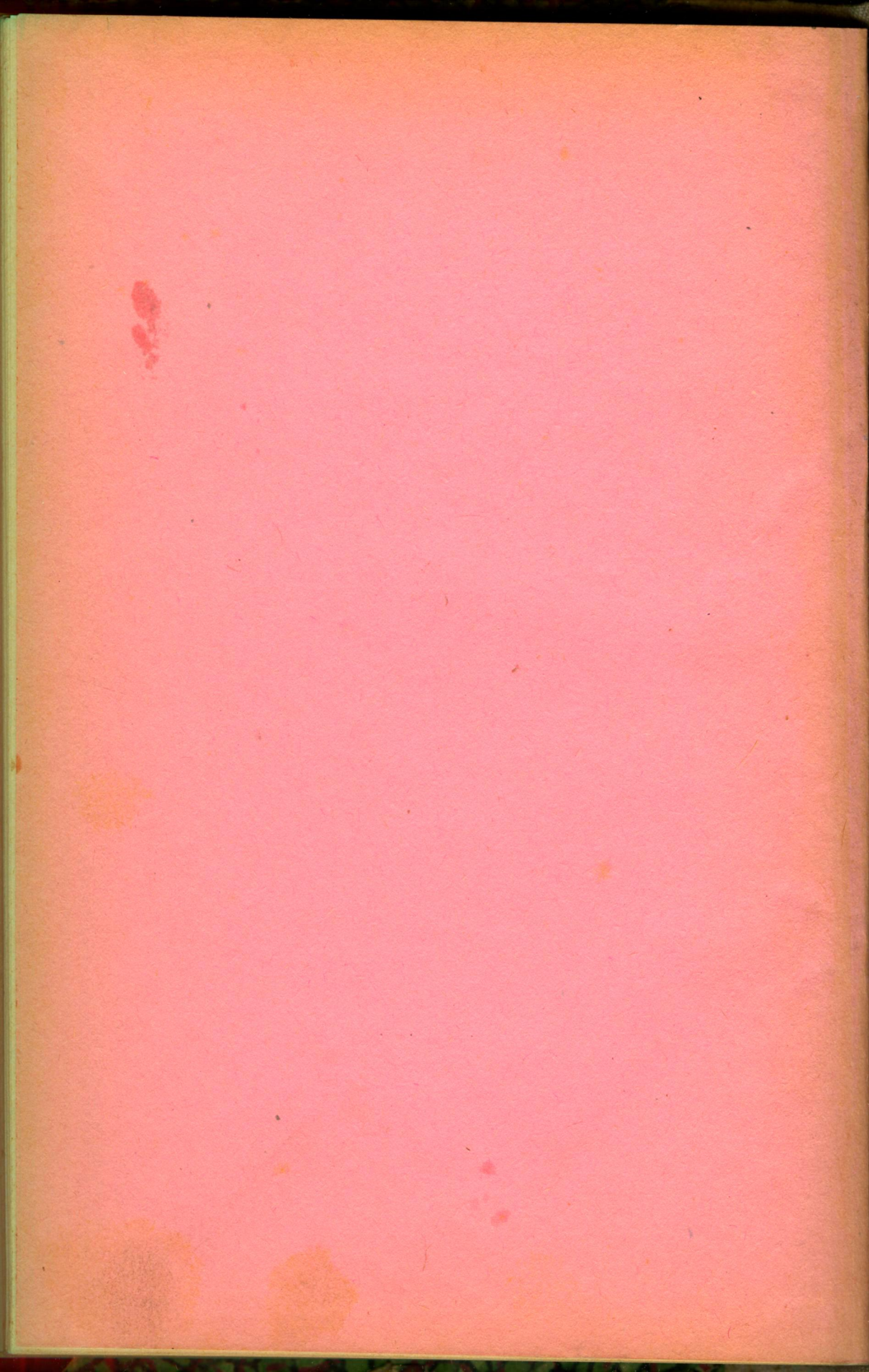
Бібліологічні Бісті— № 1—4 1927. Айзеншток, І.	IX — X	279
Літопис Революції. Журнал ІспартуЦК КП(б)У. № 3 (30) травень-червень. Вид. ДВУ 1928. І. С.	VIII	211
„Наша Земля“.— Суспільно-політичний і літературний журнал. № 3. Березень. 1928. Ужг. род. Ков.-Кол., Г.	VII	262
Східний світ № 2. Харків 1928. Фінкель, О.	IX — X	277
Хозяйство Украины. Ежем. политико-эконом. журнал Госплана УССР. № 1. Вид. „Хоз. Укр“. 1928. Мушастий, Н.	VII	268

N=18430

lp-60